

CONTEMPORANUL

REVISTA ȘTIINȚIFICĂ ȘI LITERARĂ

REDACTORI

pentru partea literară
V. G. Morțun

pentru partea științifică
I. Nădejde

POESIILE POPULARE COLECȚIA ALECSANDRI

sau cum trebuie culese și publicate cânticele populare

BCU Cluj / Central University Library Cluj

(urmare și fine)

VIII

N'a prețuit chiar importanța unor remășițe din vechea poezie populară română și s'a atins de ele fără pășare.

Ca dovadă la aceasta ne va servi: „Cântecul lui Ștefan cel Mare“. În modul cum îl publică d. Alecsandri, în „Supliment“ și în ediția de la 1866, ar rezulta că e un cântec popular ce mai trăește în popor, ba, ce-î mai mult, un cântec foarte răspândit căci are variante ce se deosebesc între dăsele în mod însemnat.

Așa să fie în realitate? Remas-au până azi urmeașa de vii în popor despre vitejia marelui Domn? Știm că indeobște trecutul depărtat nu lasă în amintirea publică decât urme slabe, și acelea numai în legătură cu remășițe trainice, precum ar fi credințe populare și cetățî și besericî existente,—cum s'a conservat dar la Români un cântec de slăvire sub atâtea forme în lungul veacurilor?

Nu cântecul s'a conservat, ci d. Alecsandri a derogat de la regulile ce se impun unui cinstit culegător și ne-a indus în eroare.

Și exemplul ce-l avem pentru acest caz ne va convinge despre ceea ce am enunțat mai sus, cum că d. Alecsandri n'a înțeles că face un reu serviciu folklorului român, răpindu-î, cu tot dinadinsul, o remășiță fosilificată din vechea poezie română, despre care, din nenorocire, nu avem nici o cunoștință.

În adevăr, acest cântec despre Ștefan cel Mare, s'a născut și a trăit o vreme în popor. Călătorul polon *Strykowski*, care cutreerese Moldova la 1574 îl auzise acolo într'atătea rânduri, că i se întipări fără voe în minte. Acest cântec el l-a reproduș apoi în traducere polonă ¹⁾. Din limba polonă, ne spune d. Hasdeu, s'a străduit d. Alecsandri a-l restabili în limba română și—adaugăm noi—încolo deplin stăpân pe subiect, își mai croi trei variante. Ast-fel avem patru cântece despre Ștefan cel mare. Să le reproducem aci în șir, spre a răpi ori-ce iluzie acelor ce cred, că d. Alecsandri s'a mulțumit numai „a lustrui” și din potrivă, a le forma intima convingere, că d. Alecsandri nu știe să respecte nici forma, nici fondul unei poezii populare ce trece prin pana lui.

Cântecul lui Ștefan cel Mare.

in Hasdeu, Ioan Vodă, p. 63.

XIII (XXXII)

Ștefan, Ștefan Domn cel mare
Seamăn pe lume nu are
Seamăn pe lume nu are
De cât numai mândrul soare

Ștefan, Ștefan Domn cel mare
Seamăn pe lume nu are
Saltă țeara mea.

Ștefan, Ștefan Domn cel mare
La Suceava cuibu-și are
La Suceava cuibu-și are
Și din el ades el sare

Seamăn pe lume nu are
De cât numai mândrul soare
Saltă țeara mea.

Ștefan, Ștefan Domn cel mare,
Pune pieptul la hotare
Pune pieptul la hotare
Ca un zid de apărare

El și-au pus peptu'n hotare
De-oprește oarde tătare
Saltă țeara mea

Oprește oarde tătare
Și Litfeni cu chiea mare
Saltă țeara mea.

1) B. P. Hasdeu, Ioan Vodă cel cumplit, Buc. 1865, pag. 63—64.

Ștefan, Ștefan Domn cel mare,
Bate oardele tatare
Bate oardele tatare
Și Turcii pe zmei călare

Ștefan, Ștefan Domn cel Mare
Bate Leși fără cruțare
Bate Leși fără cruțare
Și Ungurii fără incetare.

Ștefan, Ștefan Domn cel mare
Are o țară mică tare
Țara-î mică, țara-î tare
De stă lumea la mirare.

.
.
.

Litfenii cu chica mare
Și Ungurii cu ceafa tare
Saltă țeara mea.

Ungurii cu ceafa tare
Și Turcii pe zmei călare
Saltă țeara mea.

Ștefan, Ștefan Domn cel mare,
La Suceava cuibu-și are
Saltă țeara mea,

La Suceava cuibu-și are
Și din cuib ades el sare
Saltă țeara mea.

Și din cuib când el îmi sare
Se bate'n patru hotare
Saltă țeara mea.

Se bate'n patru hotare
Ș'aduce țerei scăpare
Saltă țeara mea!

XLV (p. 173)

XLV p. (173)

Ștefan, Ștefan Domn cel mare
Seamăn pe lume nu are
Decât numai mândrul soare.

Din Suceava când el sare
Pune pieptul la hotare
Ca un zid de apărare

Brațul lui fără'ncetare
Bate oardele Tatar, e
Bate cetele Maghiare,

Bate Leși din fuga mare,
Bate Turcii pe zmei călare
Și-i scutește de'ngropare

Lumea'ntreagă stă'n mirare
Țeara-i mică, țeara-î tare
Și dușmanul spor nu are.

Ștefan, Ștefan Domn cel mare
In Suceava cuibu-și are
Ca un șoim voinic și tare

Din Suceava când el sare
Zi și noapte de călare
Se bate'n patru hotare

Pe Tătari i căsăpește
Pe Ungurii i părjolește
Și pe Turcii i rășipește

Ear pe Leși cu chica tare
I avântă'n spânzurare
Și-i ingiugă ea să are.

.
.
.

Pe când la aceste cântece d. Alecsandri, altminteri așa de abundent în note, nu ne dă nici o explicație a originii lor, aflăm spre surprinderea noastră o notă la „Cântecul lui Mihai Viteazul“ (p. 215):

Acest cântic l'am găsit scris într'o psaltire foarte veche din biblioteca monastirei Neamțului. Dedesuptul cânticului erau următoarele cuvinte scrise cu slovă călugărească: „Scrisu-s'au acest viers bătrân de mine, ieromonachul Paisie, credincios rob a lui Dumnezeu, ear eu l'am auzit și l'am învățat de la repositul bunului meu, Stoean Jolde, armășelul“.

Față cu tendența falsificărilor în sensul patriotic, ce se vădește în întreaga colecție, putem noi pune temeiul pe această relație?

Mai în grabă ne vine a crede că avem aci un caz analog cu „Cântarea României“, adică cu o plăzmuire proprie însușită poporului¹⁾.

Și dacă d. Alecsandri a găsit cumva un cântec al lui Mihai Viteazul pe o veche psaltire (lucru posibil) nu credem ca cântecul din colecție să fie o reproducere exactă.

Cu totul curioasă e nota privitoare la „Horia și Cloșca“ (pg. 219):

Acest cântec, de o formă mai regulată și mai corectă, l-am pus în numărul baladelor fiind că are un caracter istoric.

Ce însemnă aceste vorbe mistice? Că acest cântec este plăzmuț cu totul sau numai prelucrat de d-sa pe un subiect popular? Ghicească cine poate.

1) *Alecsandri*, Alecu Russo (in Conv. lit. X, p. 142), observă cu privire la „Cântarea României“: „D. Tocilescu nu știe că acea lucrare s'a făcut în urma unei înțelegeri între Băleescu, Russo și Eu, cu scop de a eesalta spiritul și a desvolta simțul de românism a tinerilor studenți din Paris.... Pe atunci se întrebuița toate mijloacele, chiar și subterfugiuri inocente, pentru a ne face cunoscui Europei și de a interesa partea inteligentă a ei la soarta României“. Dar oare și îndrăznețele schimbări ale d-lui Alecsandri, sunt numai niște simple, nevinovate subterfugi?

Balada „Bogdan Vodă“ și „Hora unirii“ figurează cu observația, că sunt scrise de d-sa, dar atunci cu ce drept le-a introdus în colecția de poezii populare? ce alt scop a avut de cât a aduce o confuzie în spirite?

Pentru unul ce nu a urmărit întreaga țesătură de falsificări ar raționa ast-fel: Dacă d. Alecsandri e gelos de producțiunile sale și ni le indică anume, atunci avem în aceasta o suficientă dovadă, că un cântec ca „Horia și Cloșca“, ca „Ștefan cel Mare“, etc. e adevărat popular. Dar scrupuloasa noastră cercetare, cu scalpelulul criticei, ne va feri în viitor de o afirmare așa de ușoară; și mai puțin încă vom putea cădea în eroarea ce o face primul seu recenzent ¹⁾, care crede că nu ne mai rămâne alta de făcut de cât a mulțemi d-lui Alecsandri de zelul și delicateța cu care a lucrat și astă dată la înălțimea spiritului și a gloriei naționale. Ca un ginvaerģiu iscusit, D-nia sa a cules *perlele cele mai precioase și le-a legat în stilul său aurit*. Meritul cel mare este de a conserva perleii toată curățenia și toată splendoarea sa! Domnul Alecsandri, care cunoaște așa bine inima poporului, a avut delicateța (!) de a sterge cu totul(?) personalitatea sa și de a ne da poeziile populare în toată naivitatea lor primitivă. I suntem cu atât mai recunoscători pentru acest sacrificiu(?), cu cât știm până la ce grad este vivace și persistentă personalitatea poezilor.

Da, la această colecție am avut nenorocirea de a constata și noi „până la ce grad este vivace și perzistentă personalitatea poezilor“ și regretăm că nu ne putem asocia la laudele și mulțumirile, ce, în mod predigios, i le adresează d. I. Negruzzi, în cât privește „stilul aurit“ în care le-a legat, nici, și mai puțin, pentru că a căutat să ne dea numai „perlele cele mai prețioase“, adecă poezii pe alese; căci o colecție de literatură populară, cată s'o privim *ca o colecție de documente*.

Cine nu va osândi pe un atare colector dacă ne va da pe alese documentele privitoare la acelaș subiect și alese pe considerații stilistice? cine nu va stigmatiza pe colectorul ce-și va permite a

1) în „Convorbiri literare“ I, 1868, p. 133-34.

stiliza documentele, ce cată să le reproducă cu o scrupuloasă exactitate?

Cum să fim dar recunoscători d-lui Alecsandri? Pentru ce dar mulțumirile noastre? Pentru că pilda rea a avut imitatori?

Că dacă unii s'au vindecat deja de mania schimbărilor, cea a *alegerii* poeziilor de publicat, a *eliminării variantelor*, mai persistă cu putere și aduce ast-fel folklorului scăderi însemnate.

Nu, numai mulțumiri nu!

Cari sunt urmările unor plăzmuiri și schimbări de felul celor ce și-a permis d. Alecsandri?

Că ne facem idei false despre spiritul popular, că numai putem recunoaște vederile și sentimentele lui; că ne formăm convingiunii greșite despre simțul seu estetic, ne mai având a face cu formele propriie și caracteristice în cari și-a turnat ideele ce l-au animat; că pierdem în zadar forme și cuvinte ce ne pot fi de folos, că inducem în eroare pe criticul istoric, care și așa cerne greu un material flotant, supus la diverse influențe și la schimbări continue¹⁾,

- 1). Este fără indoeală o greșală de a crede cu d. *Vărnăv Liteanu* (Conv. lit., VI, 1873, p. 408), că baladele populare „ne înfățișază, cu vii și felurite culori viața vremilor trecute“, și mai puțin vom putea admite erezia istorică a istoricului *A. D. Xenopol* (Conv. lit. VI, p. 175): că poeziile populare sunt „*adesa* isvoare istorice din cele mai prețioase“. La drept vorbind baladele și toate produsele populare nu se pot considera de cât ca isvoare secundare în istorie: ele ne pot folosi mai mult prin ceea ce ne indică în treacăt un vers sau un cuvânt, din ceea ce rezultă indirect, decât din ceea ce ne spune cântecul ca subiect. *D. A. I. Odobescu*, cel întei care a scris la noi în țară un studiu de folk-lore, vorbind despre *Miorița*, ne spune în câteva admirabile trăsături de condei valoarea cântecelor sub punctul de vedere istorico-cultural: „Cântecul aleargă din țeară în țeară, din secol în secol și nu e de mirare ca fie ce cântăreț iscusit să cate a și-l însuși, a-l localiza, introducând în sinu-i inovații ca să înfățișeze un interes mai viu, un înțeles chiar mai pipăit noilor ascultători; vor fi negreșit idei proaspete sau cuvinte noi întrebuintate în țeară și în vremea lor, ear nu flori vestejite culesse pe câmpii trecutului“. Numai ici colo va fi o urmă de care să te ții. (Revista Română, I, 1861, pag. 49).

că îngreuează mult, dacă nu zădărnicește rezultatele ori cărui cercetări folkloristice ¹).

* * *

Am afirmat mai sus că plâzmirile și schimbările de tot felul introduse în poesia populară au drept primă consecvență, că ne dau o idee greșită despre spiritul popular; aceasta fiind prima consecvență regretabilă *de fapt*, nu putem fără a înzista asupra ei.

D. A. D. Xenopol are îndoiiosul merit de a fi fost cel întâi, care a dat alarmă despre „decăderea gustului“ popular cu ocazia aparițiunii micii colecții de „Căntece populare de pe valea Prutului, culese, corese și adnotate de N. A. Caranfil“ (Huși 1872) ²:

Mai toate aceste cântice, ne spune d-sa (p. 209), sunt de parte de a fi la acea înălțime la care ne așteptăm, și cu drept cuvânt, de la literatura poporană. Cele mai multe nu au nici însemnătate în cuprinsul lor, nici se deosebesc prin o formă aleasă. *Cauza este, după cât ni se pare, că cele mai multe din aceste poezii sunt de origine mai nouă și în timpurile noastre focul producerii a cam încetat (?) în popor. Corupția i-a tocit sentimentele și reua stare materială i-a stins mai în totul orice avânt ideal.*

(p. 120) *Această decădere a gustului este generală în toate poeziile din colecția d-lui Caranfil și exemplele nu ne-ar lipsi.... Pentru cele de origine mai veche aceasta nu se poate atribui unei alte împrejurări decât cântăreților de la care au fost adunate. Mai multe indicii ne fac a crede, că cântecele din colecția d-lui Caranfil au fost culese din gura lăutarilor Țigani. Aceștia însă au talentul (?) de a poci tot ce le cade în gură, fie poezie, fie arie de muzică. Exagerarea, afecțiunea și în genere acel „gust țigănesc“ care a trecut până și în proverb sunt cauzele pentru care multe din baladele ce le auzim de la ei au pierdut cea mai mare parte din farmecul lor poetic.*

Pe ce-și întemeiază d. Xenopol aceste erezii ?

- 1). Mai ales de e să uzăm de metoada „severă“ aplicată pentru întâia oară în folk-lore de d. Hasdeu (în Cucul și Turturica și Povestea numerilor), care nu urmărește numai fondul comun, ci voește a stabili izvoarele bazat pe unele urme comune de detaliu.
- 2). In „Conv. lit.“ VI, 1872—73, p. 209—10.

Pe faptul alăturării poeziilor din colecția Caranfil cu acele din colecția Alecsandri, despre cari știm că sunt mai radical schimbate.

În neștiința-î însă păcatul cade asupra bietului lăutar Țigan, care desfătează pe țeran și-î memorează cânticele mai bine ca oricare altul, cântându-i-le pe alese. Țiganul are „gust reu“, el, ce posedă singur mărgăritare de cântice, ce fac admirațiunea cunoscătorilor; el pocește cânticele, deși din moș strămoși în țară, în mijlocul poporului, i cunoaște limba și obiceiurile; el, lăutarul, care prin fapt că e lăutar de la natură, are și un simț poetic și muzical superior mulțimiî indeobște! Și eacă și țeranul ajuns acum într'o stare mai rea ca în trecuta *vecinie* și *rumănie*, ca sub domnia privilegiurilor arbitrare ale trecutului depărtat și din epoca Fanarioților; și, ca prin farmec, corupt. Corupția și mizeria venite din senin că cânticele din colecția neiscusitului corector Caranfil sunt mult inferioare variantelor făurite de marele meșter Alecsandri.

Și fiindcă d. Xenopol își improvizează argumentele după nevoe și nu caută a se călăuzi de principii trainice, eacă ce alte erezii scrisese numai cu o lună înainte, când voind a zice „Ceva despre literatura poporană“¹⁾ o zise numai pe temelul colecției Alecsandri. Erezii ce se ciocnesc în mod violent cu cele citate mai sus:

Individul poate să-și păteze sufletul cu gândiri urite precum și mâinile sale cu fapte necuvincioase. O întinsă colectivitate de oameni însă nu poate căde în asemenea rătăcirî. Dreptatea, bunul simț și gustul cel ales sunt întipărite în sufletul omului; rătăcirile individuale pot să le tulbure, dar nu să le înădușe. La urmă totdeauna ele ies învingătoare.

Mai afirmă d. Xenopol (p. 176):

E necontestat, că, în poporul nostru, există în momentul de față o fierbere interioară, care se manifestează, între altele, prin produceri poetice.

1). în Conv. lit., VI (p. 174—76), p. 175.

Odată afirmarea venită de la d. Xenopol, *legenda* decăderii spiritului popular român s'a acreditat și așa vedem pe un meritos culegător de literatură populară, pe d. *Teodor T. Buruda*, repetând această legendă absurdă și căutând la rëndul seu a o motiva.

Eacă ce ne spune d-sa in „O călătorie in Dobrogiã“ (Iași 1880), p. 28—29.

Interesant este a studia și poesia populară păstrată la Româniile din Dobrogiã. Din poesiile ce am adunat se va vedè, că cele mai multe au aceleași motive ca și in poesia populară din dincoace de Dunăre, apoi chiar comparațiile și expresiile samănă adese ori foarte mult. Tot odată însă *se va observa o lipsă de gust și de idei poetice*, o repetire prea deasă a acelorași cuvinte, care dovedește o sërăcie de concepțiune și in genere o lipsă de bun gust și de acel sentiment delicat estetic, care caracterizează poesiile din România de dincoace de Dunăre; atât e de adevèrat, că sub apăsarea unei dominațiuni străine se vestejește până și floarea cea mai aleasă a sufletului omenesc!

Frumoase vorbe, dar așa să fie in realitate? Trăit au țèraniile Româniile in Dobrogiã mai reu ca in România liberă și in Ardeal?

O relațiune a unui Român de inimă, a d-lui *Ion Ionescu de la Brad*, care cunoaște așa de bine pe țèraniile Româniile din țară, vizitând Dobrogiã inainte de 1855, i găsi mult mai mulțumiți și mai tihniți ca pe cei din țară; ba chiar intr'o stare de prosperitate mult mai superioară.

Să cităm câteva pasaje din relațiunile lui:

Românul din Dobrogiã este fericit sub Turci și ține cu dènșii. El are, ca țèran, numai pre împèratul deasupra lui, carele este tot deodată și proprietar și stat. Impèratului ca proprietar îi dă numai dejma din ceea ce face și când se face. Tot ce-i lipsește Românului din Dobrogiã este pânea sufletească
 . . . Este cutare sat care au âmblat și nu sau lăsat până n'au furat din Țeara românească un biet dascal, pe care îl țin Româniile in sinul lor mai bine de cum n'ar fi in sinul lui Avraam. Româniile acolea romanizează toate popoarele impreună locuitoare cu dènșii¹⁾.

1) *I. Ionescu*, Româniile din Dobrogiã, in „România literară“, 1855, p. 15.

Astfel am risipit cu dovezi palpabile, *ad hominem*, legenda ce se acredita despre decăderea spiritului popular.

Însă, în afară de obiecțiunii personale, este un fapt mai presus de orî ce îndocală, că *suferința* e un izvor nesecat de poezie și de mult s'a semnalat jalea ce resună din Doina românească.

Secolul al XVIII, al Fanarioșilor, a fost considerat ca o epocă a „decadenței literare“. Eacă însă concluzia ce rezultă în urma unei cercetări serioase a d-lui *Dr. M. Gaster*¹⁾:

... epoca *decadenței literare* ... se numește acel secol de către acei, ce nu s'au ocupat cu cercetarea lui și au identificat starea politică cu starea literară. Din cercetările noastre de aici (în Literatură populară română), cari îmbrățișează numai o mică parte din mișcarea literară din acea epocă, reese tocmai contrariul. Poporul român n'a amorțit pe vremea aceea, cum se crede în general, ci activitatea și energia sa firească, s'a retras pe câmpul pacinic al muzelor.

Concluzie: Reu și fără cale se crede că o stare morală, materială sau politică poate tocî sentimentul poetic; sub influența împrejurărilor el ia numai altă direcție, capătă alte accente și alte expresiuni.

Ear legenda decăderii spiritului popular?

Iși poate găsi loc într'un muzeu de curiozități!

* * *

Să trecem acum de la eroarea principală, a schimbării și mutilării poeziilor, spre a vedea întru cât colecția de la 1866 corespunde în celelalte privințe cerințelor critice.

Aranjarea nu e condusă după o anumită sistemă, în mod riguros. Intei d. Alecsandri se mărginește a-și clasa materialul în trei părți mari: 1) Balade, Legende sau cântice bătrânești, 2) Doine și 3) Hore; ear doinele și horele le sub imparte în trei: în cele culesse 1) din Moldova, 2) din Muntenia și 3) din Ardeal și Banat²⁾.

1). Op. cit., pg. VII.

2) La 1850 a publicat fiul unui comerciant evreu din Iași, *H. Ehrlich*, devenit apoi vestit, prima colecție de arii române populare sub titlul

Prima observație ce se impune de sine-și, e, de ce n'a păzit aceeași sistemă de aranjare și la balade? sau mai bine zis *tocmai* la balade, cari având un caracter narativ, câtă cu atât mai mult să le știm locul de proveniență? De altminteri acest mod primitiv și generic de indicare a localităților încă nu insamnă mult. E de datoria collectorului de a însemna la fie-care cântec *locul unde l-a cules și unde l-a auzit cântărețul seu*. Dacă s'a întemplat să-i se spne acelaș cântec *la fel* de diverși cântăreți sau in mai multe localități, să nu treacă aceasta sub tăcere, ci s'o indice anume, precum e dator de a însemna și toate variantele de fond și formă, fie ele cât de neinsemnate, așa cum le-a auzit de la diverși cântăreți. D. Alecsandri însă nu s'a interesat de a ne da macar *in mare*, o idee exactă de localități, căci n'a amestecat între ele numai baladele din diverse localități, ci și din diverse regiuni, cum e Ardealul cu Banatul. Față cu neglijarea și desconsiderarea acestui punct, atât de important pentru folklorist, ce să ne mai mirăm de omiterea variantelor, când, cum știm, d. Alecsandri era preocupat numai de valoarea estetică a producțiunilor populare? Ne miră însă că totuși, ici colea, mai indică câte o variantă cu observarea: unii cântăreți spun cântecul așa—când, in urma transformărilor sale, abia se mai poate recunoaște insuș cântecul, pe cari îl dă in întreg.

Aranjarea, adică sistematizarea materiei pentru inlesnirea cercetătorilor sau pentru punerea ei in relief pentru cetitorul indeobște, trebuie să fie bine plănuită și bine cumpănită. Ea nu se face in mod preconcept, ci trebuie să răsară din cuprinsul materiei. Nu însă așa a urmat d. Alecsandri. Cine citește poesii-le populare eulose de d-sa, rămăne indată surprins cum de un gen marcant de cântece n'a obținut o rubrică proprie: *cele haiducești*. Aceste, prin numărul lor cel important, merita o rubrică

de „Cântice și jocuri române“. In prefața-î, scrisă in limba română și franceză, ne dă câteva excelente reflexii și observații asupra cântecilor populare române și le imparte in: „Doine sau Balade, in cântece de lume sau romante, cântece de joc sau hore și altele și in marșuri antice naționale“ (in „Zimbrul“, I, Iași 1850, p. 26).

deosebită, cu cât nu toate potrivindu-se pentru doine, a fost silit a le despărți și a pune o parte la balade; dar și în aceste rubrici ele nu se văd grupate la un loc: țărilor dispart poeziile de acelaș gen.

Ce s'ar zice de un naturalist modern, care și-ar clasifica animalele după țări și nu după caracterele lor permanente, nu după organismul lor intern? Acelaș lucru s'ar putea zice și de d. Alecsandri. Dacă d-sa ținea să se știe imediat ce a produs fie care țară în parte sau mai corect ce este cules din cutare și cutare țară (căci locul de origină nu se poate așa lesne fixa) n'avea de cât să facă la finele volumului un mic indice arătând No. cântecului ce aparține Moldovei, Munteniei, Ardealului, etc.

O grupare sistematică cere însă și mai mult decât o împărțire a subiectului în limite naturale, ce se impun simțului orî cui, ci e de datoria aceluia ce și-a cules și studiat materialul (și-l poate dar cunoaște și pătrunde mai bine ca orî care altul), de a găsi legăturile interne și de a-și subîmpărți materialul în rubrici, ce corespund diferitelor subiecte.

Viața sub toate formele și impresiile provoacă pe cântăreț și îl face a cânta în felul cum îi e vârsta, starea, mediul social, cultura, simțul și năzuința și fiind că este o deosebire între jale și bucurie, dragoste și ură, sărăcie și bogăție, despoiat și hoț, ciocoii și haiduc, etc. etc., avem atâtea rubrici ce se impun unui spirit observator. Și, în fond, la cântece gruparea este relativ ușoară¹⁾.

Dar așa cum și-a grupat materialul, în mare, domnește vr'o sistemă?

Din nenorocire nu.

1) La proverbe, unde gruparea e foarte anevoioasă, *Anton Pann*, primul culegător de proverbe române și a unei colecții bogate, știu să-și impune cu succes această osteneală. El, primul ce a publicat cântece populare la noi în țară, ar fi făcut desigur și aci un pas înainte altor culegători, dacă numărul lor n'ar fi fost mic și nu le-ar fi publicat succesiv în câțiva ani, în broșuri.

Intre *Legende-Balade* se află mai multe poezii cu totul lipsite de caracterul narativ, cum e „Șoimul și Floarea fragului“, „Brumărelul“, „Stejarul și Cornul“, „Călătorul“, „Mândra din Muncel“, etc., cari s'ar potrivi mult mai bine la doine, de oare ce sunt poezii, lirice ce culminează într'un sentiment. Pe lângă asta greu putem ghici călăuza de care s'a servit la aranjarea internă, ordinea în care le-a așezat așa de ex. „Bogdan-Dragoș“ vine în urma lui Ștefan cel Mare, ear „Cântecul lui Ștefan cel Mare“ în urma unor incidente ce-l privesc, cum e „Movila lui Burcel“, „Ștefan Vodă și Șoimul“; după „Constantin Brancovanul“ vine rëndul lui „Mihaï Viteazul“; „Horia și Cloșca“ în urma lui „Tudor Vladimirescu“, lucru ne mai pomenit, căci cel mai elementar bun simț ne povățuește de a nu interverti ordinea în care au trăit persoane istorice marcante; ar fi un ce de scuzat dacă am vedea că ordinea urmărește însemnătatea persoanei . . . dar atunci ce caută Mihaï Viteazul după Brancoveanu? etc. Vom mai observa că doue variante ale aceluiaș cântic figurează sub doue titluri și în locuri diferite: „Vidra“ (p. 97—101) și „Păunașul codrilor“ (p. 24—25).

Intre *Doine și Hore* nu vedem bine trasă linia de demarcațiune. Intre doine figurează douë *bocete* scoase din „Călătoria lui Moș Albu“ al lui *Anton Pann* (p. 49) cărora le-a schimbat caracterul, dându-le ca titlu: „Bolnavul“ și „Dispărțirea“.

Să mai imputăm d-lui Alecsandri că *n'a numerotat versurile* fie-cărei poezii, un ce nu de lux, ci de un folos practic imediat?

Titlurile cânticelor, exceptând baladele, sunt în cea mai mare parte greșite și, în orî ce caz, nu la locul lor.

Indeobște cred că poeziile lirice nu trebuie să poarte alt titlu ca versul începător, căci e un ce foarte anevoe de a le indica cuprinsul prin un titlu și prin versul începător le putem găsi mai cu înlesnire. Când versul începător e acel vecinic: „Frunză verde“, ar fi cu cale a se adăuga și al doilea vers; căci scopul titlurilor din tabla de materii e să ne înlesnească găsierea cânte-

cului dorit. Se înțelege că la o publicațiune critică, noi nu ne putem mulțumi numai cu această indicație primitivă, ce nu însumă nici o osteneală, ci trebuie să cerem și *un indice rațional* compus din vorbele principale, cum *substantivele și verbele*, cu indicarea tuturor versurilor în cari le regăsim; o lucrare foarte ostentivă, dar de o valoare însemnată, ce dă colecătorului dreptul de a-și pune cu mândrie, numele pe colecțiunea lui ¹⁾.

Notele cari însoțesc poeziile sunt în mare parte importante; ele ne dau multe explicațiuni dorite, necesare; dar sunt și multe, ca se le zicem așa, niște excursiuni științifice pe tărâmul folkloristic de o valoare mai mult ca îndoiioasă; unele notițe sunt cu totul de prisos, car altele nu sunt de cât simple declamații patriotice, cari n'au ce căuta între notele unei publicațiuni cu o menire științifică. Sunt și simple relațiuni și explicațiuni ce ne pot întâmpina în ori ce manual de istorie, dar ce-i drept dăm și de unele deslușiri asupra unor puncte obscure, despre obiceiuri locale la cari se face aluzie și cari nu sunt bine cunoscute și înțelese și pentru a căror explicare nu putem de cât adresa mulțumirile noastre d-lui Alecsandri.

Alte note însă, știm, că sunt făcute la niște versuri fictive, al căror *număr real* suntem departe de a-l cunoaște.

Găsim și paradă de patriotism și exclamații despre frumuseța unor versuri—din nenorocire chiar produsul muzei lui Alecsandri. În schimb însă nu toate cuvintele rare sau cari prezintă greutatea lexică le întâmpinăm explicațiunea; însă explicarea tuturor cuvintelor de loc sau puțin cunoscute este prima datorie, ce cade

1) Și în necunoașterea cerințelor critice, pare-se, a ni putea, în parte, explica mania schimbărilor, ce a domnit la noi. În adevăr, dacă nu ți-ai luat altă osteneală de cât a culege (lucru ce asemeni nu l'a prea făcut d. Alecsandri) atunci care ți-e meritul? Că ai cules florii din grădina și le-ai aruncat în coș? De aici schimbările, spre a avea un merit față cu publicul și față cu propria sa conștiință (neînțelegând ce eroare e de a drege un atare material).

in sarcina unui colector, și ea se face in chipul cel mai practic sub formă de *glosar*. E de preferit ca notele să fie grupate la un loc și nu risipite la fie-care poezie, mai ales când nu conțin numai explicațiunea unor versuri obscure, ci reflexii, observații și date noue. Numai locul de origină a cântecului și locul unde s'a auzit este a se insemna in josul fie-cărui cântec; și de voim a inlesni și mai mult pe cercetător să indicăm tot acolo, dar in mod cât mai complect, *variantele* deja cunoscute prin publicațiuni anterioare. Cât despre variantele din aceeași colecție, nu e necesar s'o mai spunem că, trebuie să fie grupate la un loc puind acea dinteii cu litere obicinuute in text și cele următoare cu caractere mai mici.

CONSIDERAȚIUNI ESTETICE

Colecția Alecsandri, privită dintr'un punct de vedere estetic, are ea acea insemnătate, ce-i se atribue? Conține ea in adevăr, cum se mai crede încă, cele mai perfecte modele din poezia populară română?

Toți acei ce au urmărit cu dragoste și osărdie adevărată tot ce s'a publicat in acest gen al literaturii s'au putut convinge. că avem multe poezii și variante mai complecte și mai frumoase¹⁾, deși unele sunt, probabil, dintr'o dată mai recentă.

Aceea ce menține credința, că poeziile din colecția Alecsandri sunt superioare tuturor celorlalte, e că le-a lasat prea puțin din adevăratul lor caracter popular. Aceasta va părea poate unora un ce paradox, dar e așa.

Este știut că gustăm și apreciam lucrările de artă in conformitate cu educația literară căpătată; că vom preferi și gusta intotdeauna mai bine un gen literar cu care ne-am familiarizat, inaintea unui alt gen cu ale căruia particularități trebuie întei a

1) D. G. Dem. Teodorescu a dovedit in „Petrea Șolcanul“ aceasta in mod deplin, pentru câte-va poezii mai insemnate din colecția Alecsandri, comparându-le cu variante culese de d-sa.

ne deprinde. Și în adevăr, poesia populară diferă de cea de salon; se deosebește de ea și în fond și în formă. Poesia populară are versuri de o frumoseță naturală, înse nu cioplite după anume reguli; în ea găsim chiar versuri nerimate, unde rima devine cântărețului o sarcină. Rimele nu se caută, dacă nu curg de la sine inspiratului poet popular, el trece peste ele, nu jertfește fondul formei; lui e să știe tot ce are în cuget și în inimă, așa cum o are. Simțul seu poetic îl călăuzește la forme și expresiuni alese, la comparațiuni plastice, dar nu pot totdeauna atinge și realiza cu perfecțiunea poesiei de salon, cultivată de veacuri și trecută prin pana unui spirit superior într'un moment de înaltă inspirație. Este drept, că poesia populară are avantajul, că zeci și sute de spirite contribuie involuntar, prin inspirație, la schimbarea, complectarea și perfecționarea ei, dar toți câți contribuie la acest proces de transformare, nu pot pune de la ei, ceea ce n'au: simțimente ce nu le sunt propriu, idei ce le sunt străine, forme ce nu le sunt familiare; ei nu pot să înlăture cuvinte și expresii cari au pentru ei destulă sensibilitate poetică și nici un cuvânt ca să le considere drept comune sau în afară de etichetă și bonton. Versurile aproape uniforme, mai toate după tipic, și de o măsură scurtă, rimele ce se repetă mereu, sunt atâtea defecte.... în alăturare cu poesia de salon. Instinctiv poți ajunge departe, însă mult mai departe când spiritul e educat și-și însușește ceea ce cu încetul a sporit capitalul intelectual al omenirii; suma ideilor și a cunoștințelor ce formează superioritatea veacului actual asupra veacurilor trecute; când ești călăuzit de regule, la care spiritul uman a lucrat de veacuri și cari s'au fixat prin observația celor mai vaste inteligențe.

Poesia de salon se distinge prin varietate, mlădiere, eleganță, precizie și o abundență de idei și vederi nouă; cea populară, mai de loc reflexivă, prin tablouri vii și gingașe, luate chiar din contactul zilnic cu natura și descrise cu o simplitate seducătoare.

Poporul neputând ieși din cercul cunoștințelor, observațiilor,

credințelor și ideelor proprie, din lipsă de cultură naiv în exprimare, e și naiv și restrâns în fond¹⁾.

„Tot ce găsești intrinsecă, zice un eminent cunoscător al poeziei populare universale, aparține vieții viguroase și respiră aerul naturii. Poezia populară și adică cea curată, adevărată, e ca mirosul florilor din luncă, ca cântecul păsărilor din pădure, pornind de la un simțiment puternic intern. dă știre de el și se întoarce tot la el. De aci farmecul și vraja ei: de aci influența ei covârșitoare asupra unei naturi poetice și asupra dezvoltării simțului poetic²⁾).

Chestia e numai să ne deprindem a o gusta și aprecia. Pentru acei însă cari citesc poezia populară numai de petrecere și din întâmplare, dacă poezia de salon nu admite repetiri, ele nu le plac nici în poezia populară, deși își au aci înțelesul și grația lor; tot ast-fel nu le pot plăcea versurile lăsate fără rimă, substantivele fără calitative și cuvintele și expresiile ce nu corespund indelui sensibilității lor poetice³⁾.

Suprimarea excesivă a repetirilor; grămădire de calitative; schimbări de vorbe; siluirea versurilor la rime; intercedări de versuri sau vorbe, cari suprim monotonia; adaugiri de idei, vederi și simțimente proprie d-lui Alecsandri, eacă ce a indus pe mulți în eroare și i-a făcut să proclame colecția d-sale superioară tuturor celor lalte colecții; și având drept normă poeziile

- 1) Dr. O. L. B. Wolff, Hausschatz der Volkspoesie, Leipzig 1853, ed. III, p. IX.
- 2) Originalul sună ast-fel: „Alles in derselben (Volkspoesie) gehört dem frischen Leben an und athmet den Hauch der Natur; Volkspoesie, d. h. die reine, echte, ist wie Duft der Wiesenblumen, wie Waldgesang der Vögel, aus der Nothwendigkeit innern Lebensdranges entsprungen von ihm kündend und zu ihm zurückkehrend. Darin liegt ihr Reiz und Zauber, darin ihr mächtiger Einfluss auf eine poetische Menschennatur und deren Ausbildung“.
- 3) Cauza pentru care poporul nu recurge totdeauna la calitative ne-o poate explica observația d-lui T. Maiorescu în studiul asupra acestei colecții („Conv. lit.“ I, 1868, p. 307): „Cuvintele cele originale, în parte foarte plastice și pline de vioiciunea sensibilității, care ne surprind mai pe fie care pagină a acestor poezii populare“ și asupra cărora atrage atențiunea limbistilor și poezilor noștri. Cei mai mulți însă necunoscând indelui aceste cuvinte, ele nu le pot produce efectul poetic, ce le e intrinsec.

meșteșugite și ciopărtite ale lui Alecsandri, ca poezii ast-fel spus e de popor, negreșit că a trebuit să se creadă, că a survenit o de-cădere a spiritului popular.

Dacă ne educăm gustul pentru genul popular și nu ȳ cerem ceea ce nu ne poate da, atunci repețirile incetează de a fi supără-toare și le preferim unei *concentrări meșteșugite*. In adevăr d. Alecsandri își îngăduie sie însuși in poeziile sale, lucrute in ge-nul popular, mai multe repețiri sau trăgănitri ca celor populare propriu zise. Inșă a *concentra* versurile cu orȳ ce preț, eacă ce pare a fi fost deviza d-lui Alecsandri la corigiările aplicate colec-ției sale. Din această dorință d. Alecsandri eliminează din unele poezii bucăți intregi, cari adesea ar fi mărit frumoseța lor. Atăt de departe a mers la unele cu concentrarea, că abia le-a mai păstrat sensul; de par'că le a lucrat din memorie, de par'că poesia populară i-a servit numai ca temă ¹⁾).

Să luăm câte-va exemple:

VI (II) Iuj / Central University XXXIX Cluj (p. 362)

—Deschide-mȳ ușa, măi, lele,
C'aduc in gură mărgel.
—Lasă le unde le ai pus
Până-ȳ vedea mutul dus,
Că mi-e mutul mort de bat,
Cu pușca plină pe pat,
Ca (!) sabie la șold legat,
La picioare cu pistoale...
Rău mă tem să nu se scoale.
— <i>O lelișo, lelea mea,</i>	<i>Lelișo, draga mea,</i>
<i>Cu gură de floricea!</i>	<i>Guriță de floricea</i>
<i>Când a veni Sămbăta,</i>	<i>Când a veni Sămbăta,</i>
<i>Leagă de codița ta,</i>	<i>Leagă de codița ta,</i>
<i>De codița ta imȳ leagă</i>
<i>Un fir de mătăsă neagră,</i>	<i>Un fir galbin de mătăsă</i>
.	<i>Și mi-l scoate pe fereastă</i>
<i>Că la tine de-oiu veni</i>	<i>Când oiu veni să te aștept</i>

1] Într'o altă lucrare încă inedită, „Importanța variantelor in Folk-lore“, se va putea mai bine înțelege ce poate rezulta din atari modificări.

*Eu de fir că te-oiu plăti,
Și tu afară-î eși,
Ș'amândoi ne-om iubi.*

*De mătasă oi trage'ncet,
Tu pe afară că-î eși
Ș'amândoi ne-om drăgosti*

Pănn, „*Sp. am.*“ I, ed. II, p. 81.

Jalea Turturelii

Amărăță turturică!
O sărmana vai de ea!
Când rămăne singurică,
O sărmana vai de ea!
Plânge, inima își strică,
O sărmana vai de ea!
Ne știind ce să mai zică,
O sărmana vai de ea, etc.
Sboară tristă prin pustie
Cu dor dup'a sa soție,
Jalea ei nu se mai știe,
Mai mult moartă de cât vie.
Cât trăește tot jelește,
Plânge de se prăpădește,
Cu alta nu se'nsoțește,
Nici nu se mai veselește
Trece frumoasă livede,
Nu se uită, nici nu vede,
Fuge prin pădurea verde
Și se duce de se pierde
Sboară până de tot cade,
Ocolind dumbrăvi, ograde
Și pe lemn verde nu șade,
Dorul ei de loc nu scade.
Și când stă câte o dată
Tot pe rămurea uscată,
Cu inima inecată
De jale nevindecată.
Șade pe câte o stâncă,
Nici nu bea, nici nu mănăncă
Intristarea-î cea adăncă,
Din zi in zi crește încă:
Unde vede apă rece
Nu va la ea să se plece
Ci o tulbură și trece
Blestămându-o să sece.
Unde vede apă plină

XXXIII (264)

Turturica

Amărăță turturică!
O sărmana vai de ea!
Când remăne singurică,
O sărmana vai de ea!
.
.
.
Sboară tristă prin pustie
.
Mai mult moartă decât vie,
Cât trăește tot jelește
Cu alta nu se'nsoțește.
.
.
Trece prin pădurea verde
Dar ea pare că n'o vede
Sboară, sboară până cade
.
Și pe lemn verde nu șade,
.
Ea când stă câteodată
Stă pe ramură uscată
.
Ori se pune pe o stâncă
Și nici bea, nici nu mănăncă.
.
Unde vede apă rece
.
Ea o tulbură și trece
.

De noroae și de tină,
Merge setea își alină
Și de soțul ei suspină.
Unde-aude să pocnească
<i>Pușca cea vânătoarească,</i>	<i>Unde vede-un vânător</i>
<i>Ea se duce s'o lovească</i>	<i>Cătră el se duce'n sbor.</i>
Ca să nu se chinuească.

* *

Când o pasere, vaî mie!
Nu va să măi fie vie,
Pentru draga ei soție
Când o perde prin pustie.
Dar eu care sunt din fire,
O sermanul vaî de eu!
Decât ea mai cu simțire,
O sârmanul vaî de eu!
Cum să sufăr despărțire
O sârmanul vaî de eu!
Fără jale și măhnire
O sârmanul ș. c. l.
Despărțirea-mi e amară!
Trupu-mi e în foc de pară:
Mii de chinuri m'apucară!
Par-că sufletul să-mi sară!
Moarte, moarte otrăvită!
Nemiloasă cruntă vită
Tu m'ai despărțit cumplită!
De perechea mea iubită!
Vino dar, ivește-ți fața,
Tinde coasa ți cea semeață,
Tae-mi măi curând viața,
Dacă mi-ai luat dulceața.

D. Alecsandri, cum știm, caută a contopi mai multe variante la un loc, sau își dă mare caznă, spre a găsi o legătură între poeziile deosebite, și a le împreuna și concentra în una, uitând, că atunci când o legătură ar fi existat sau măi există chiar într'un caz, ca variantă, că atât combinările cât și separările se urmează după un proces natural, și prin faptul, că un fragment de poezie populară se aude izolat, aceea poezie își va duce deacum un traiu cu totul independent, putând intra, în un moment dat, în corpul altei poezii.

În unele poezii, dar numai în unele, mâna d-lui Alecsandr a lucrat ca adevărat meșter, cu geniul care-î e propriu; însă a-cele poezii reușite nu sunt datorite unor combinări sau concentrări meșteșugite, ci adăugirii de *idei noue*.

Spre a ne convinge de aceasta să luăm și aci un exemplu.

XXIV (V)

XIV (369)

Bade trandafir *subțire*,
Vrut-ai să mă scoți din fire,
Eu am fost trandafir gros
Și din minte nu m'ai scos.

— Vaî leliță din cel sat
Ce-ai cerut și nu ți-am dat?

Cerut-ai faguri de miere?

Eu ți-am dat buzele mele,

Cerut-ai o floricea?

Eu ți-am dat inima mea;

Și tu 'n loc de mulțumire

Trandafire, Trandafire,
M'ai rănit, m'ai scos din fire ¹⁾

Bade Trandafir *frumos*
Vrut-ai să te arăți *duios*,
Dar te-ai arătat *ghimpos*
Și din minte nu m'ai scos.

— Vaî leliță din cel sat

Ce-ai cerut și nu ți-am dat?

Cerut-ai faguri de miere?

Eu ți-am dat buzele mele

Cerut-ai o viorea?

Ți-am adus inima mea

Dacă vrei dragoste-aprinsă

Adă-mi gura neatinsă

Și o inimă fecioară

Ca apa de la izvoară.

Dar, în schimb, la câte poezii n'a răpit d. Alecsandri din parfumul lor primitiv și natural, la câte n'a micșurat valoarea din punctul de vedere psihologic și estetic; și câte nu sunt încoșmontate, încărcate și înțorțonate în zadar? ²⁾

1) Aceste trei versuri din urmă sunt desigur adăugate de d. Alecsandri și neplăcându-i le-a schimbat la 1866, lucru ades obișnuit de d-sa.

2) Dr. M. Gaster, op cit., l. c. zice că le-a îndreptat „cu mult simț poetic, dar tot sunt îndreptate“. Deși vorbele din urmă ușurează sarcina celor dintâi, totuși, dacă relevăm această frază e spre a arăta, că ea nu se datorește d-lui Gaster, ci clubului literar ce se întrunea la d. Maioreseu. D. Gaster cetind acolo în una din seratele literare această parte a eminenței sale opere, fu întrerupt cu unanima observație: „îndreptate cu mult simț poetic“ și așa a acceptat-o prin influență în opera sa. Din parte-ne nu putem observa decât, că o greșală, *fie făcută cu căta iscusință, nu încetează a fi greșală și nu merită a fi lăudată*. Tocmai credința generală greșită ne arată cât de necesare sunt studiile bazate pe o cercetare serioasă, de care țara noastră duce așa lipsă. Stimatul meu amic, Dr. Gaster, de la care am învățat multe cât privește Folklorul, nu merită altminteri aci nici o imputare.

Să dăm aci un exemplu, care însumă oare-cum, în mic, toate soiurile de corigări aplicate de d. Alecsandri la colecția d-sale. Dar nu numai atât. Această poezie ne arată în mod evident, că d-sa eu tot simțul seu estetic instinctiv, n'a fost ferit de un *reu gust* în corigările sale, cari, în special în această poezie, trebuie să, frapeze pe orî cine.

XX (XXI)

Frunză verde baroboiu,
Trece-un car cu patru boi
După dēnsul un ciocoiu.
—Bună cale, măi Române
—Mulțumim, ciocoi de căne.
—Măi române, tu ești bat
—Latre ciocoiu gulerat,
Că eu astăzi n'am mâncat.
.
.
Alele! puî de ciocoiu,
De te-aș prinde la zăvoi,
Să-ți dau măciucî, să te moi
De piele să te despoi,
.
.
.
.
.

O muncă cheltuită spre paguba științei și fără rezultate practice imediate ¹⁾.

Dar trebuie să căutăm noi cu orî ce preț ca poeziile noastre populare să stea deasupra poeziilor populare ale tuturor celorlalte

XXIII (250)

Frunză verde baroboiu,
Mă intălnii ou un ciocoiu
—Bună cale, măi Române,
—Mulțumim ciocoiu de căne.
—Măi mojice, tu ești beat,
Lătră ciocoiu gulerat,
Că eu astăzi n'am mâncat
—Măi, mojice, mojicrēu,
Las' că mi te oi dregre eu,
Când a veni birul greu.
—Alele! puî de ciocoiu,
De te-aș prinde la zevoi,
Să-ți dau măciucî, să te moi
De piele să te despoi. . .
Ca să 'mbrac cu pielea ta
Pistoalele și flinta,
Vēntul să nu le pălească
Ploi să nu le ruginească
Ochiul să nu le zărească.

1) Greșese foarte acei cari cred, că dacă Alecsandri nu dregrea poesia populară, ea nu ar fi cucerit atâta teren. Primele ediții ale lui Alecsandri sunt o dovadă palpabilă. Aceste deși dregre, dar nici pe departe ca cele din ultima ediție, s'au gustat tot așa de bine ca și ediția de la 1866, ce ne preocupă. În străinătate traducerile unui *Kotzebue* și *Ubicini* au reprodus edițiile primitive și aceste s'au prețuit de cunoșcători după merit. D. Alecsandri nu avea dar nici o necesitate de a induce în eroare pe publicul și pe Folkloristul român.

națiunii? ca poporul Român să fie singurul, ce a plămuit *modele perfecte* „fără seamăn în literaturile străine¹⁾ aceea ce nici odată nu poate fi un produs popular?²⁾ sau să ne mulțumim a avea reflecție în ele geniul poporului, așa cum e, și să ne servească ca un izvor de inspirație; ca pe baza creațiunilor populare să putem *clădi* modele de o vecinieă frăgezime?

Cu aceasta misiunea poeziilor populare e destul de însemnată, chiar de punctul de vedere estetic.

Ne rezumăm: Colecția de poezii populare a lui Alecsandri e cu totul contrară spiritului critic modern aplicat și înțeles la literatura populară, care nu îngăduie amestecul unei mâni străine³⁾ și deci nu poate fi utilizată cu folos.

Acei ce ar dori să facă studii pe baza poeziilor populare, nu recurgă la colecția Alecsandri de la 1866, ci la cele citate de la 1852, 1853, 1855, puind oare care precauțiune în cercetările lor, căci, cum am arătat, nici o poezie populară n'a trecut prin pana d-lui Alecsandri fără a fi suferit oare cari schimbări!

* * *

Fie-ne permis a ne mai opri puțin spre a ataca și alte legende cu privire la poezia populară. Doue lucruri se cred pretutindeni, că d. Alecsandri e primul culegător de cântice populare și că d-sa are meritul de a se fi ostenit cu culegerea colecției ce poartă numele seu.

În realitate însă nu e astfel. Mult înainte sa au fost oameni aci în țară, cari au admirat producțiunile poetice ale popo-

1) *Alecsandri*, în prefața colecției sale.

2) *A. I. Odobescu*, lucr. cit., p. 30 zice despre poezia populară: „În veci imperfectă în privința prozodiei, care deodată cu densa s'a născut, mai adesea semănată cu simplități copilărești, cu noțiuni greșite, ba uneori și monstruoase, dar plină de verdeață și de putere, de un parfum de junie ce invie și înfărește sufletele“.

3) *D. Xenopol* cu un simț distins în poezia populară, afirmă, că în colecția Alecsandri „nu se simte nicăiri o mână străină“ (în foiața „Voinței Naț.“, din 30 Ianuarie 1886).

rului și le-au adunat cu sfințenie. Bucăți izolate se găsesc în diverse manuscrise, și colecții, de oarecare însemnătate, cunoaștem unele. Una în posesia d-lui N. Densușeanu în Iași, cu cântice culese, probabil, în Ardeal de moșul său *popa Neculai* și publicate cu adnotațiuni de d. Dr. M. Gaster¹⁾; alta de 44 cântice culese de repositul I. Brezoianu și în posesia d-lui Ionescu-Gion (care a binevoit a-mi încredința manuscrisul spre publicare), culese cele întei, probabil, la începutul acestui veac și cele dealdoilea în jud. Mehedinți, la 1840.

Trecând de la manuscrise, cari nu pot fi cunoscute tuturor, avem „Poezii deosebite sau cântice de lume“ publicate de Anton Pann la 1834 și 1837²⁾, cari se află reproduse cu adausuri în „Spitalul amorului“³⁾, titlu ce Anton Pann îl motivează astfel în prefața primei broșuri:

Căci, ne zice el, în coprirea-i nu veți vedea decât plângeră de inimă rănită, suspinuri de piepturi săgetate, tânguiră de dureri cumplite... întocmai ca într'un spital în care se află multe de ostași loviți în bătae și răniți de tot felul de arme, cari își arăt ranele și-și spun durerile....

In această colecție figurează poeziile cele mai gingașe și mai frumoase din buchetul popular⁴⁾ și sunt într'un număr destul de însemnat. Anton Pann distinge prin titluri anume poezia populară de cea de stradă (de mahala), cele muntenești de cele oltenești, căci indică acest titlu la cele din urmă. Ele poartă numai rar, pe ici colea, urma penei lui Anton Pann.

- 1) în „Revista pentru Istorie, Archeologie și Filologie“ de sub dir. d-lui Gr. Tocilescu, Buc. 1883, II, 2, pp. 313—336.
- 2) Cărțile lui Pann intitulată „Poezii populare“ conține numai snoave populare versificate.
- 3) ed. II, Buc. 1852, în 16°, 6 broșuri. Nică biblioteca Academiei, nică a Statului nu posedă în mod complet această colecție.
- 4) Lucru ciudat! Pe când d. Alecsandri cânta cu tot dinadinsul să vâneze pe alese, și-a dres după pofta inimii mai ales poeziile din Moldova, d-nii *Măiorescu* și *Vărnăv Liteanu* ce au citat, în ale lor dări de seamă asupra colecției Alecsandri de la 1866, bucățile cele mai frumoase, au nimerit ca atari pe cele muntenești ale lui Pann și pe cele din Ardeal, ale lui Popescu.

În Moldova d. *Henri Ehrlich*, mare muzic, ce trăește azi la Berlin, făcu o colecție de poezii și de arii populare, și o publică la Viena la 1850 sub titlul de „Album de arii românești“. În ce mod și-a înțeles misiunea ne-o spune singur în prefața-î:

... ca muzic conștiincios n'am schimbat nemica nici în melodiî, nici în acompaniament, ce le-am transcris așa cum le-am auzit cântate de Români și de muzicii țigani.

* * *

Sub punctul de vedere al muncii de culegere, eacă ce ne spune însuși d. Alecsandri în prefața-î scrisă la 1852:

Ajutat de câte-va persoane și mai cu seamă de d. *A. Russo*, am adunat în deosebite călătorii prin munții și prin câmpiile înflorite ale țerei noastre, o mare parte din poeziile populare...

La 1845 când Alecu Russo se afla în exil la mănăstirea Sovegea, ne spune d. Alecsandri ¹⁾,

el nu se mulțumi numai cu estasl contemplării, ci profită de timpul arestării sale, pentru ca să culeagă câte-va balade de de la un bătrân lăutar, ce se găsia în mănăstire...

Cum se vede dar, baladele propriu zise se datoresc, în mare parte, neuitatului Russo, care avea un cult pentru poporul Român și poesia lui.

Căntecele indeobște, Doinele și Horele și o parte din Balade, ce se află în colecția de la 1866, știm că sunt reproduse din „Suplimentul României literare“, cari, cum ne arată tot d. Alecsandri, nu se datoresc, de cât în prea infim numer, stăruințelor sale proprii. Dacă, ca prin farmec, a dispărut în volumul de la 1866 adnotația, că deosebit de *A. Russo* și alții și d. *Ion Popescu* și „Spita-

1) în „Alecu Russo“, (Conv. lit. VI, 1873, p. 439). Alecsandri, în altă schiță biografică asupra lui Russo publicată în Operile complete, Prosa, p. 566 cetim: „Russo profită de poziția acestui oraș la poalele Carpaților (Piatra la 1840), pentru ca să viziteze partea munților sâlbateci și să cunoască de aproape obiceiurile populare și natura Românilor țerani. În acele primblări el adună multe notițe, etc“. *Alecu Russo* pare în adevăr a fi cules atuncî primele sale poezii populare, judecând după reflexiile ce conțin despre acest gen ale sale „Studiile naționale“ (Conv. lit., VI, p. 445—448) scris la 1840.

lul amorului" al lui *Anton Pann* au fost furnisorii unei mari părți a colecției sale, a cui e vina dacă nu chiar a d-lui *Alecsandri*? căci meritau cel puțin a fi pomeniți!

Care e dar în definitiv meritul d-lui *Vasile Alecsandri* cu privire la colecția de la 1866?

Meritul unui meșter dregestrică.

M. SCHWARZFELD.

București 1886.

A N E X E

D. *Alecsandri* nu numai că a căznit poeziile, ce le-a avut la dispoziție, și le-a schimbat la fie care retipărire, ci le-a aranjat din nou într'un chip așa de ciudat, că abia le poți da de urmă. De aceea urmând principiul critic de a nu face lucrări necomplete și a lăsa altor cercetători o nouă muncă, în cea parcursă odată cu sudorii de noi, reproducem aci tabla de materie de la 1866 în alăturare cu poeziile corespunzătoare lor din edițiile anterioare. Ast-fel ori cine va putea lesne continua cu alăturările.

Din poeziile de la 1855, pe cari le indicăm ca nereproduse îned, de la 1866, e posibil ca unele, să fi intrat cu totul sfâșiate, în corpul unele, poezii. Noi știm că am muncit din greu cu alăturările și am tins a fi cât mai complet; ori-ce scăpare din vedere ni-o va scuza dar cetitorul binevoitor.

1. SCARA COLECȚIEI ALECSANDRI DE LA 1886 IN ALĂTURARE CU EDIȚIILE ANTERIOARE

Primele două coloane de cifre indică numerotația și paginatura ediției de la 1866; cele trei coloane de cifre ce urmează indică anii, numerotația și paginatura edițiilor anterioare.

Cifrele din dreapta indică pg., cele din stînga No. curent al cânticului. Unde figurează numai o cifră pe lângă an, cifra arată simplu pg. — Semnul + arată că acea poezie e combinată cu alte.

Rândurile punctate indică lipsă de ediții anterioare. Anii indică data edițiilor. Din lipsă de caractere tipografice suficiente am fost siliți a tipări toate numerile cu cifre arabice și a nu recurge la paranteze.

BALADE.—CÂNTECE BĂTRĂNEȘTI

	No. pg.	ediția	No. pg.
Miorița	1, 1	1852	1
Neluca	2, 5	1853	98
Cucul și Turturica	3, 7	1852	35
Balaurul	4, 11	"	32
Erculean	5, 14	"	81
Blăstemul	6, 17	"	7
Inelul și năframa	7, 20	"	56
Păunașul Codrilor	8, 24	"	53, 1855 24, 15
Soarele și luna	9, 27	1853	100
Șoimul și floarea fragului	10, 31	1855	38, 26
Burmărelul	11, 33	"	28, 44
Ciuma	12, 35	
Holera	13, 38	1853	87
Bogatul și săracul	14, 41	"	95
Stejarul și Cornul	15, 44	1855	51 31 și in Rev. r. II, 1862, p. 159.
Călătorul	16, 46	"	30 24
Fata de birău	17, 47	"	21 21 notă- variantă 53, 12

	No. pg.	ediția	No. pg.
Mândra din Muncel	18, 49	1855	20 4 + 49 31
Româniî de pe malurile Dunărei	19, 51	"	50, 31
Muerușca din Brașeu	20, 53	"	49, 11
Dolca	21, 54	1853	81
Șalga	22, 58	1852	73
Mihu copilul	23, 62	"	60
Toma Alimoș	24, 72	"	40
Român Grue Grozovanul	25, 77	"	22
Codreanul	26, 86	"	9
Vidra	27, 97	1853	64 1855 24 15
Serb-sărac	28, 105	1852	46
Doncilă	29, 112	
Kira	30, 116	1853	81
Rada	31, 121	
Badîl	32, 124	1853	90
Ghemîș	33, 129		
Vulcau	34, 134	Rev. r. III,	1863, 309-13
Corbac	35, 141	
Novac și Corbul	36, 144	1853	58
Fata Cadiului	37, 149	"	52
Mogoș Vornicul	38, 153	"	47
Bujor	39, 156	1852	77
Jianul	40, 159	1855	35, 46. Variantă p. 160, 11 39
Tunsul	41, 162	"	36, 48
Dragoș	42, 164	scrisă de d. Alecsandri	
Movila lui Burcel	43, 168	1853	25
Ștefan Vodă și șoimul	44, 172	1855	42, 23 și Rev. Rom., II, 158
Cânteele lui Ștefan cel mare	45, 173	"	13, 33 și Rev. Rom., II, 158, etc.
Bogdan	46, 175	1853	30
Iordaki al Lupului	47, 179	Rev. r., III,	163, 316-31 8

	No. pg.	ediția	No. pg.
Monastirea Argeșului	48, 186	1853	1
Radu Calomfirescu	49, 196	"	16
Oprișanul	50, 201	Rev. rom., III, 1863,	6.
Stefănița Vodă	51, 206	1853	35
Constantin Brâncoveanu	52, 210	1853	42
Cântecul lui Mihai Viteazul	53, 214	
Visul lui Tudor Vladimirescu	44, 216	Rev. r., III, 1863	388-889
Hora și Cloșca	55, 218	populară?	

D O I N E

Notă pag. 223

Moldova

Doina	1, 224	
Lunca țipă, lunca sbiară	2, 225	1855	8 19
Uritul	3, 226	"	10 "
Cântecul rezeșului	4, 227	"	13 "
Cântecul plugarului	5, 228	"	18 21+52 12
Cântecul călugărului	6, 229	"	19 "
Nevasta tâlharului	7, 230	"	31 24
Copila murind	8, 231	"	27 25
Floricea	9, 232	"	34 "
Prutul	10, 233	"	14 20
Bobii	11, 234	"	34 26
Lena	12, 237	"	44 28
Sora contrabandierului	13, 238	"	41 27
Străinul	14, 240	"	45 29
Copila	15, 241	"	populară?
Puica bălăioară	16, 242	"	4 18
Dorul	17, 243	"	47 30
Dragostele	18, 244	"	35 25
Cucul	19, 245	"	46 29
Plângerea țerei	20, 246	"	populară?

	No. pg.	ediția	No. pg.
Călărețul	21, 248	1855	7 18
Fântăna cu doi brazi	22, 249	"	16 20
Ciocoiful	23, 250	"	20 21
Corbul	24, 251	"	29 24
Codrul	25, 252	"	28 24
Voinicul	26, 253	"	populară?
Doîna voinicască	27, 254	"	24 22
Idem	28, 255	"	40 27
Idem	29, 257	"	48 30
Idem	30, 258	"	25 22
Idem	31, 259	"	24 22
Idem	32, 262	"	inedită-notă-variantă Pann, Moș Albu, p. 58.

Muntenia

Turturica	33, 264	1855,	1 34
Ciobanul	34, 265	"	2 "
Alba de la munte	35, 267	"	3 "
Spune măndro	36, 269	"	4 35
Buruiana de leac	37, 270	"	6 36
Cucul	38, 273	"	22 42
Idem	39, 274	"	21 "
Trandafirul	40, 275	"	20 "
Mormântul	41, 276	"	19 "
Drum la deal și drum la vale	42, 277	"	24 41
Florică'n foi albastră	43, 278	"	29 44
Aolică-daolică	44, 279	"	32 46
Fratele răsneț	45, 280	"	27 43
Bolnavul	46, 281		Pann, Moș Albu, p. 49
Despărțirea	47, 282	"	" " " " "
Sună petricica'n vale	48, 283	"	" " " " p. 62
Oltul	49, 284	"	17 41
Doîna oltenească	50, 285	"	extrasă din 35, 46

	No. pg.	ediția	No. pg.
Idem	51,	287
Idem	52,	288
Idem	53,	290
Idem (bis)	53,	290
Olteanul	54,	291
Mehedințeanul	55,	292

Ardealul și Banatul

Catana	56,	294	1855	12	3
Dorul de țeară	57,	295	"	41	9
Impărate, împărate	58,	296	"	37	"
Cucul	59,	297	"	43	10
Idem	60,	298	"	44	10 + 46 10
Idem	61,	299	"	45	10
Dorul	62,	300	"	21	5 + 38 9
Fata ardeleană	63,	301	"	17	4
Dusus'an bădița dus	64,	302	"	2	1
Mădră Liță	65,	303	"	25	5
Iubirile	66,	304	"	29	6
Hătru bătrân	67,	305	"	33	7+...+143
Fratele călugăr	68,	306	"	28	6
Omul urît	69,	307	"	34	8
Nevasta	70,	308	"	63	13
Nevasta bolnavă	71,	310	"	50	9
Doină haïducească	72,	311	"	16	4 + 66 23
Idem	73,	312	"	31	7
Idem	74,	313	"	8	2 + 9 3
Idem	75,	314	"	35	8
Haiducul rănit	76,	315	"	54	12
Voïnicii Bucovii	77,	316	"	30	7
Vrăbiuța	78,	317	"	65	13
Floarea Schiopan	79,	318	"	55	12
Lelea vitează	80,	319	populară?		

H O R E

Notă pag. 323

Moldova

	No. pg.	ediția	No. pg.
Ileana	1, 324	1855	1 17
Țița	2, 325	"	2 "
Moș bătrân	3, 326	"	3 18
Frunză verde de alună	4, 327	"	5 "
Frunză verde de piper	5, 328	"	9 19
Frunză verde de căpșune	6, 329	"	6 18
Ungureanul	7, 330	"	11 19
Puîșorul	8, 331	"	15 20
Rândunica	9, 332	"	17 21
Ienuța de la Peatra	10, 333	"	22 21
Hora țigănească	11, 334	"	23 22
Barbu	12, 335	"	30 45
Baba și fata	13, 336	
Lelițele	14, 337	
Baba și moșneagul	15, 338	
Fugii în colo vino 'n coace	16, 339	
Floarea din părlaz	17, 340	
Busuiocul	18, 341	1855	1 1
Ean suii leleo 'n cel măr dulce	19, 342	"	3 1
Femcea temută	20, 343	
Soltana	21, 344	
Lelițe de la Munteni	22, 345	populară?	

Muntenia

Șapte fete	23, 346	1855	10 38
Stănceuța	24, 347	"	24 43 cf. v. 43 25
Mărioara	25, 348	"	33 46

	No. pg.	ediția	No. pg.
Domnica	26, 349	1855	34 44
Nevasta care iubește	27, 350	"	15 40
Omule, boule	28, 351	<i>Pann</i> , Moș Albu,	p. 62
Aoleu! ce fuse asta?	29, 352	1855	13 39
Nevasta harnică	30, 353	
Nevasta bătută	31, 354	<i>A. Pann</i> , Moș Albu,	p. 45
Resbunarea nevestei	32, 355	" " " "	" 46
De cât ruda și vecinul	33, 356	1855	12 39
Dorule, odorule	34, 357	<i>Pann</i> , Moș Al.	p. 64,
			cf. v. 12 19
Este bine, nu e bine	35, 358	1885	9 38
Aolico Dodo fa	36, 359	"	5 36

Ardealul și Banatul

Zis-au badca c'a veni	37, 360	"	5 1
Ardă-l focul de bărbat	38, 361		
Lelițico, draga mea	39, 362	1855	6 2
Insura-m'aș insura	40, 363	"	7 2
Pe sub poale de pădure	41, 365	"	10 3
Fa, leliță, rotiliță	42, 366	"	11 3
Pentru mândra care-mi place	43, 367	"	13 3 + 19 4
Trecuți valea	44, 368	"	23 5
Bade Trandafir	45, 269	"	24 5
Măi bândiță pēr sucit	46, 370	"	40 9
Poruncitu-mi-a mândra	47, 371	"	58 + 59 + 64 13
Trandafir cu două flori	48, 372	"	15 3 + 62 13
Pasere galbină în cioc	49, 373	
Răvaș puică, răvaș dragă	50, 374	

S U P L I M E N T

Magdu	1, 377	1885	37 26 + ?
Fratele răsleț	2, 379	"	27 23 + v. 26 6
Nani-nani, cântice de leagănă	3, 381	"	52 32 de băeat; cea de fată populară?

	No. pg.	ediția	No. pg.
Lado, lado	4, 383	
Uneropul	5, 384	1855	43 28
Cântecul orbului	6, 386	
Plugul	7, 387	
Florile dalbe	8, 394	
Hora unirei	9, 396	artificială	
Hora de la Mircești	10, 398	
Surorile	11, 400	populară?	
Cântice din Basarabia	16, 403-411	

CĂNTICE OMISE DIN COLECȚIA DE LA 1855 ¹⁾

No.	pg.	
IV	(I)	Sub poala mohorului
XVIII	(IV)	Fugând măndro de la tine
XXII	(V)	În capătul satului
XXVII	(VI)	Între țara și Ardeal
XXXVI	(VIII)	Gată-te nevestă bine
XXXIX	(IX)	Tu, bădiță, bădișor
XLVII	(X)	Perit ai fi, coarbă neagră
XLVII	(X)	O, leliță, schimbă-ți portul
XLVIII	(XI)	Frunză verde și una
LI	(XI)	Mult mă mir de unele
LII	(XII)	Asta nici că au fost vr'o vară
LVI	(XII)	Frunză verde de smochină
LVII	(XIII)	Saraca inima mea
LX	(XIII)	Leleo cu trei roze 'n cap
LXI	(XIII)	Dragă-mi ești și te-aș lua
LXVII	(XIV)	Socrul
LXVIII	(XIV)	Fata banului de Hațeg
XIX	(XXX)	Frunză verde alunică
XXXIII	(XXV)	Frunză verde de sovîrf
XXXIX	(XXVI)	Frunză verde magheran

1) Notăm aci numai acele de sub rubrica Moldova și Ardealul; cele din Muntenia fiind scoase din *Anton Pann*: Spitalul amorului, acesta, ca izvor autenti, treebue să fie direct cercetat.

2. ADAUSE ȘI INDREPTĂRI

Studiul de față fiind tipărit departe de autor și cu o ortografie străină „Contemporanului“ cetitorul va binevoi a scuza atât erorile de tipar, ce s'au strecurat în cursul lucrării, cât și consecvențele ortografice.

La § I, poesia: „Munte, munte, peatră seacă“ din ediția 1866, No. LVI (p. 294) e combinată din două poesii: A 2-a, ce ne scăpase întâi din vedere, sună astfel în alăturare cu partea corespunzătoare de la 1866:

XXXII (VII)

b

Cine m'au făcut catană
N'are ce-și mai da pomană,
Că pomana își au dat,
Când în oaste m'au băgat
În cetate la Belgrad.
Mi-au dat haine mohorâte
Cum mi-s mie mai urîte.
.....
Sărmănel, vai de tine,
Știut a-i tu, bade, bine
Când ai prins armele'n mână
Că nu-i mai cosî'n grădină
Nici nu'i mulg oi la stână?
.....
Știut'ai ș'aceea bine
Că de-a fi vr'o cătănie
Pe tine te-or duce'ntăie?
Eu voios aș cătăni
La străin de m'aș robi,
.....
Că-î știut de ori și cine
La străin cât e de bine,
Că străinul te tot poartă,
Până'î e vieța moartă.

LVI (294)

a doua parte

Cine m'au făcut catană
.....
.....
Mi-au dat haine mohorâte
Cum îs mie mai urîte
Și mi-au tăiat pletele
De mă rîde fetele.
Românaș, serman de eu,
Căci au fost norocul meu
Să mă ved cu arma'n mână
În loc să petrec la stână
Ziua ca să mulg la oi
Noaptea să sun din cimpoi.
.....
.....
Eu voios aș cătăni
La străinî de n'aș robi
Eu voios aș fi cătană
Dac'ar fi oaste romană

.....
.....
.....

. Dar de cât să fiu la Nemți
 Mai bine se mor în tremți,
 De cât să fiu la husari
 Mai bine'n furci de stejari.

De și în poezia aci citată pare a se vedea o urmă de ură
 contra slujbei la străini, dar nu găsim nici aicea ahtul după slujba
 în „oastea romană”. Observând poezia mai de aproape, cu spiri-
 tul critic, nu ne putem îndoii, că începînd de la versul:

Știut-ai și aceea bine, etc.

sunt plămînziri ale unui neghibaciū cărturar. Dreptatea e dar în
 partea noastră.

Poesia „Murgute coamă rotată” sub No. LXXII (311) în ed.
 a 1866 e asemenea o combinație din două poezii, ceea ce a-
 semenea ne scăpase întei din vedere.

A doua poezie sună astfel în alăturare cu a doua parte
 din cea de la 1866:

LXVI (XXIII)

LXXII (311)

b

a doua parte

Venio ar timpul, să vie
 Ca Românul să învie
 În codru cu frunza verde,
 Unde urma i se perde,
 Și din codru să păzască
 Țeara lui ardelinească!
 Cîntă cucu'n vîrf de munte,
 Și Românul cîntă în curte
 În curtea Maghiarilor
 Că nu-i țeara dumnealor
 Ci-i țeara Românilor

 Buni lăcuitoților!

Venio ar timpul, să vie
 Ca Românul să învie

 Și de toți să mîntuească
 Țeara lui ardelinească!

 Asta nu-i țara de căni
 Și e țeară de Români
 Nu-i pămînt de ungurenî
 Și-i de neaoși pămîntenî.

Nu trebuie mare pîtrundere spre a simți că, această poezie
 de la 1855, e o poezie artificială, lucrată cu mare neiscușință și pe
 care a dres-o d. Alecsandri cu tot entuziasmul seu patriotic și cu
 toată ardoarea dușmăniei contra Maghiarilor.

La § IV cu privire la „Cântecul plugarului“, V (p. 228), am zis că e o combinație din două variante. Dăm aci a doua variantă, spre a se vedea, că n'are nici ea vr'o urmă „de Iuda blestemat“:

LII (XI)

Asta nici c'au fost vr'o vară,	Am sămănat eu ovăș
Ci au fost un foc ș'o pară,	S'au eșit numai <i>odos</i>
Că am sămănat grău de vară,	Am sămănat eū malaiū
Și au eșit numai săcară	S'au eșit numai susaiū

De la data scrierii acestui studiu, 1886, au mai apărut o serie de colecțiuni mari de poezii populare. Nici însă una nu răspunde în mod deplin cerințelor, ce am formulat aci; aceea însă care se apropie mai mult de ele sunt colecția d-lor *Iarnik-Bărsseanu* și, până la un punct, cea de tot voluminoasă a d-lui *G. D. Theodorescu*. Asupra acestei ultime colecții ar fi multe de observat și în bine și în rău.—Sub punctul de vedere al aranjării și al executării, colecția *Canianu* suferă de mai toate păcatele colecțiilor anterioare. Chestia transcrierii fonetico-dialectale a poeziilor din colecția d-sale merită o discuție mai de aproape. Noi, departe de a o desaproba în mod absolut, nu o putem nici aproba așa cum e făcută.—Credem că vom mai avea ocazie a vorbi de aceste colecții, cum și despre altele ce au mai apărut.

CÎNTECUL IROZILOR

(sfârșit)

CRAIUL al II-lea

Impăratul Augustin
Pe cînd în Roma domnea
Atuncîa a poroncît
Tot poporul de s'a scris
Toți porniră'n Vitleem
Aici s'a și născut
Domnul cel făr' de'nceput
Și în iesle a fost pus
C'aș' a vrut Domnul de sus
Ne mai fiind cu putință
Să-și găscască locuință
Maghiî întăi l'au aflat
Și lui i s'au închinat.
Irod cum a auzit
Că'mpăratul s'a născut,
Indată a pornit
Și toți pruncii a ucis
Ș'a omorît mulți copii
Număr de pai-spre zece miî

Toți în vrîsta cea mai crudă
De doi ani mai micî în jos
Ca să-l afle pe Hristos.
Ticălosul a vărsat
Tot sînge nevinovat,
Căci Iosif a visat
Un înger prea luminat,
Care l-a spus lămurit
Să se ducă în Egipt,
Cu pruncul și mama lui
Făr'a spune nimărui
Și îndată a urmat
Așa precum a visat.
Acolo a petrecut
Pîn'ce Irod a'murit
Iear îndată ce-a murit
La Nazaret a venit.
Ș'acolo a petrecut
Domnul cel făr' de'nceput.
Neîncetat învățînd
Cele ce sînt de folos
Omului drept credincîos.
La a căruia mărire
O! sfîntă Dumnezeuire
Să-ți cîntăm cu bucurie:
O Hristoase, slavă ție!

IROD

Bine, pe cel di'ntăi de filosof îl cunose, pe-al doilea de
cîntăreț, Iear al treilea ce talent are.

CRAIUL al III-lea

Ieu sînt cel di'ntăi viteaz de sub soare
Care nicî n'am păreche, în laturile tale

In putere's ca Samson
 In minte's ca Solomon
 Și'n biruință
 Ca Alexandru Machidon.
 Dar de vreî să-mî faci cercare
 Dă-mî mîna măriei tale
 Să ți-o pipăi pușintel
 Să cunoști că's voinicel

ARAPUL [*trecînd înaintea împartului*].

Mărginește-te cu vorba
 Iea a minte și gîndește
 Și limba ți-o stăpînește.
 Nu vezî cu cine vorbești?
 Cătră cine te fălești?
 Cum pe-aiei nu sînt voinicî
 Mult mai mult de cît cum zici?

IROD [*cătră arap*].

Vin'arap la locul tău
 Că vreau să le vorbesc iew.
 (*cătră crai*)

Bine, am înțeles talentele și însușirile voastre. Dar însă,
 acum vreau să-mî spuneși, cine și de unde sînteți
 Și'ncotrò călătoriși
 Și cum pe-aiei vă găsiși?

CRAIUL al III-lea

Incă tot n'ai înțales?
 Să-ți spun iew mai într'ales;
 Ne vezî pe noi sîntem trii
 Ș'avem trii împărași.

Și așa dar am auzit
 Că'n cetatea Vitleem
 Un împărat s'a născut
 Mesiea făr' de'nceput.
 Și steaua lui am văzut
 Lîngă noi la răsărit.
 Noi după iewa am pornit
 Și pe-acest loc am sosit.
 Căutînd cu nerabdare
 Pe acel împărat mare
 Cărui luna, soarele
 Și toate crîngurile
 Și stelele ceriului
 Să'nchină numelui lui.
 Și-am venit în spre apus
 C'aș'a vrut domnul de sus

BCU Și aici am ajuns. sity Library Cluj

IROD (*scofînd sabiea*)

Cum cutezi tu și'ndrăznești
 Și'n fața mea să-mi vorbești
 Că-I un împărat mai mare
 De cît mine pe sub soare?
 Căci îs împărat puternic
 Și cei mai mulți mi să'nchina
 Nu de voie, ci de silă.

CRAIUL I-ia (*cătră craiă*)

Să stăm toți într'o unire
 Să scăpăm de ispitire
 (*cătră Irod*).

Ce atîta întrebare
 Fără nici o însemnare

Pînă cînd ai să gîndești
Aiei să ne zăbăvești

(scofînd săbiile și repezindu se asupra lui Irod).

Așa dar te hotărăște
Orî te batem ostlășăște.

ARAFU *(cu sulifa ridicîndu-le săbiile)*

Stați, bre crai,
Ce vreți să știm?
Că vă batem ca pe voi.
Și ce stați en'potrivire?
Că alți împărați puternici
Îi slujesc ca niște sfetnici
Dar voi cum de'ndrăzniți
Așa sumeț să-i vorbiți
Acestu împărat tare
Și vestit în lumea mare?

CRAIUL al II-lea

Dar tu, negrule, cine țiești
De tot ne'ntrebî și ne ispitești?

ARAPUL

Ieu sînt arap din țara arăpească
Și slujesc la poarta împărătească
Și pe nime n'am văzut să cuteze
Și sabiea a ridică
Că țieste împărat
Mîndru, luminat;
Dar voi cum de'ndrăzniți
Așa vorbe să-i vorbiți?

CRAIUL Al III-lea (*scofînd sabieă*)

Tacî arape 'ntunecat
 Că nu ne spuî adevarat
 Pe-acestă ce ni l'ai lăudat
 Ieu nu crez că-î imparat.

CRAIUL I-ia (*cătră craiul al III-lea*)

Pune-ți sabiea la locul ieî
 Nu te război la loc străin
 Noi n'am venit să ne războim
 Ci să ne'nchinăm?

CRAIUL I-ia.

Ba nu, dar pe stăpînul lui să-l cercetăm
 (*toți craii să răpăd asupra lui Irod*).

Dar tu, mă rog, cine iești
 Cu ce drept, ne'ntrebî, ne ispitești?

IROD

Cînd voiî spune cine sînt
 Veți roși 'ți 'ntra'n pămînt?
 Căci Ieu sînt Irod imparat
 Și cînd am încălicat
 Cu piciorul am trîntit
 In pămînt, și s'a clătî;
 Dar cum un filosof ea tine
 Să nu tremure de-un imparat ea mine

CRAIUL I-ia

Cu cele ce am nu mă voiî teme

Că tu de-î vra
Și cărțile-ți voiî arată

IROD

Mergî de-arată
CRAIUL I-îi } de trei orî
Îți voiî arăta }

Și-așa cîntec Țoiî cînta
De chiar tu te-î indușoșă

IROD

Cînt'atunci

CRAIUL I-îi

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Voiî cînta

(toți cîntă)

Nașterea ta, Hristoase, Dumnezeuul nostru, răsărit'a lumii lumina cunoștinței, că întru dînsa cea ce slujeau stelelor, de la ste s'au învațat, să se închine ție, soarelui dreptăței, și să te cunoască pe tine răsăritul cel de sus, doamne, slavă ție.

IROD (*gînditoriă*)

Apoi dă, dacă-î așa
Pace cu voi, voiî închiea

CRAIUL I

Si noi acela-și gînd avem
Pace vrem să închier

Dar condițiile păcei, ce vreî să închei cu noi cari sînt?

IROD

Condițiile păcii sînt acestea :

1) De veți afla pe Isus Nazarineanul, degrabă să veniți să-mi spuneți ca să merg și ieu să mă închin lui. 2) Vă potesc ca în cinstea mea un cîntec să cîntați, că între noi pace a rămas.

TOȚI

Bine, facem pace (*dau mînele*).

TOȚI (*cîntă*)

Irod împarat,
 Irod împarat,
 Ci cînd a discalcat
 Irod împarat,
 Irod împarat,
 Cu piciorul a trîntit
 Irod împarat,
 Irod împarat,
 In pămînt și s'a clătît
 Irod împarat,
 Irod împarat,
 Și noi am fost cercetați,
 De Irod împarat
 Irod împarat
 Și pace am încheiat
 Cu Irod împarat
 Irod împarat
 Și de-acum întru vecie
 Irod împarat
 Irod împarat

Mila ta, doamne, să fie
 Irod împarat
 Irod împarat
 O, Hristoase, slavă fie
 Irod împarat
 Irod împarat

IROD

Și încă vă mai rog să-mi faceți o cîntare în cinstea boierilor ce ne-au primit în sălașurile d-sale.

TOȚI (*cîntă*)

Impărate prea sfințite
 Și al nostru bun părinte
 Care locuiești în ceruri.
 Numele să se sfințească
 Și-a ta milă să sosască
 Și la noi cei pămîntenți
 Vie împărăția ta
 Fie cu noi vocea ta
 Ca și'n ceruri și pe pămînt
 Pînea noastră cea de zi
 Dă-ne-o nouă cît vom fi
 Și al tău nume-l vom mări
 De acum și pînă'n veac.

CRAIUL I-22

Darul și blagoslovenia ce-a fost în Vitleemul Iudeiei, cînd s'a născut domnul nostru Isus Hristos; acela-și dar și aceea-și blagoslovenie să fie și'n cinstita casă a d-voastră și la mulți ani

TOȚI (*cîntă*)

Mulți ani

Mulți anî,
Mulți anî,
Să trăiească
Toată gloata boîerească
Averea să-și înmulțască
Pe noi să ne miluiească
De răle să se ferească
Și'ntru mulți anî să trăiească*)

cules de

GHEORGHE RÎȘCANU.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

*]. Astă bucată am auzir'o chîer așa în forma literară, de la Dimitrie A. Alexandrescu psalt la besereca Sf. Dumitru din Botoșani.

CERCETARI NOUA ASUPRA FENOMENELOR HIPNOTICE

Am zis în această revistă de mai multe ori că prin ajutorul hipnotismului psihologii au căpătat un nou mijloc de-a analiza fenomenele psihice atât de complicate și mai ales atât de înșelătoare, fiind sînt privite numai prin observația năuntorică. Din faptele ce vom dezvăli în acest articol se va vede că un raționament, o senzație, pot să fie cu desăvîrșire inconștiente și totuși să fie conștiente în realitate și numai scoasa din grupa organizată ce se numește Yeul nostru, ori neorganizate împreună cu altele ori formînd o nouă persoană în același trup.

Iată cazul observat de *Pierre Janet* și descris de dînsul în „*Revue philosophique*“ *).

Observațiile le-a făcut asupra unei femei isterice L. . . . pe care a studiat'o împreună cu doctorul Powilewicz și pe care au tămăduit'o prin hipnotizare.

Iată ce zice autoriul despre dînsa.

„Somnambulismul provocat al acestei persoane ne înfățoșază pe lîngă faptele cunoscute, un fenomen interesant, desfacerea conștiinței în două. Sugestiile par a fi îndeplinite fără de cunoștință, cel puțin persoana adevărată L. . . . fie trează, fie ador-

*. *Revue philosophique* No. 12 an XI (1886) și No. 5 an XH (1887) în art. intitulat *L'amblyopie systématisée*.

mită în somn hipnotic, nu știe nici o dată nici ce i s'a poruncit să facă nici ce face. Chibzuirile, chiar și socotelele aritmetice trebuitoare pentru a îndeplini unele sugestii complicate, nu intră în conștiința îei. Dar toate aceste lucrări ale minții numai se par a fi inconștiente; prin oare-și cari mijloace, și în special sugerindu-i să scrie automat, aflăm că toate aceste fapte sînt conștiente, dar îs atribuite altei persoane care își zice îea însă-și Andrienne. Andrienne spune că îea face cele sugerate bolnavei L. . . și că poate scrie fără știrea aceleia. Această scrisoare automată, de care mă voi folosi foarte mult, se arată la persoana ce studiez în împrejurări particulare. Nu se arată mai lămurit în vremea somnambulismului propriu zis, ci de regulă după trezire. Femeea pare în starea sa normală, nu primește sugestii de la cei cu cari vorbește etc.; dar dacă, folosindu-mă de nebăgarea îei de samă, îi poruncesc scuit să îea hîrtie și să scrie, vezi cum mîna dreaptă îndeplinește porunca fără ca fața să-și fi schimbat expresia și fără să se fi întrerupt convorbirea. Mîna răspunde la întrebările mele și iscălește Andrienne, dargura vorbește și răspunde la numele L. . . . Această stare a fost descrisă de unii autori sub numele de *somno vigil* și mai în urmă Beaunis a numit-o *veghe somnabulică*. Mai departe autorii o caracterizază ast-feliu: „Voiu zice decî că L. . . . iese, cînd scrie automat, în stare de veghe somnabulică: față cu toate celelalte persoane îe în stare de veghere, îear față cu mine îe în stare de somnambulism; îe decî într'o stare pe care Ch. Richet o numește hemi-somnambulism“.

Îeată acum o experiență. Se știe că dacă dăm în mîna unei somnambule cite-va cartoane albe și i se sugerează că pe unul pe care i-l aretăm a nume se află fotografia cuî-vă, somnambula vede acel portret pe carton și, dacă luăm cartoanele și le amestecăm, îea descopere tocmai cartonul pe care am făcut să i se pară că iese o fotografie. Îe întrebarea: cum de cunoaște îea acel carton? Binet și Féré au explicat că se face o asociație între oare-și cari semne ale cartonului (pete etc.) și între ha-

lucinația provocată prin sugestie. Dar deși explicația ie probabilă, nu putem tăgădui că-i lipsește dovada experimentală. Pierre Janet înse experimentînd asupra femeii L. . . . a constatat că L. . . . nu știe nimic de semnele cartonului, pe cînd Andrienne nu știe de cît de pată. Iea îi respunde prin scris „văd pe carton o pată sus la dreapta și alta nimică“. In acela-și timp L. . . . spune că vede portretul lui Pierre Janet, ba încă îl critică.

Tot prin acest mijloc studiază autoriul fenomenul așa zisei *halucinații negative*. Ieată în ce constă acest fenomen: sugerăm celui în somn hipnotic să nu vadă cînd se va trezi pe cutare persoană sau cutare lucru. In adevăr cînd se trezește vede pe toți afară de pe cel despre care i-am sugerat că nu trebuie să-l vadă.

Cum se explică fenomenul? Să fie o paralizare a retinei? Peste puțină, căci atunci n'ar putea vedea pe alții. Trebuie deci să admitem, după vorba lui Bernheim, că prin sugestie „am șters din creerul somnambulului o imagină senzorială, am neutralizat sau făcut negativă perceperea acestei imagini“ sau că „isterica are imagina vizuală, dar o neutralizază inconștient cu imaginația“.

Sînt și experiențe făcute de Binet și Féré prin cari se arată că pentru a reuși această halucinație negativă trebuie ca somnambulul să vadă obiectul: *pentru ca să nu-l vadă, trebuie să-l vadă*. Pierre Janet citează 4 feliuri de experiențe făcute de autorii mai sus citați; din acestea, și mai ales din a patra, iese lămurit că în adevăr somnambulul vede lucrul, deși ca să zicem așa imagina vizuală ie alungată din conștiința lui.

1). Sugerăm unei somnambule să nu vadă pe X. . . Se trezește și în adevăr nu-l vede, stee iel orî în ce parte a odăiei. Să punem înse lui X o pălărie în cap; somnambula o va vedea și va crede că pălăria șede'n aier; di'mpotrivă dacă X va scoate o basma din buzunariu, basmaua va fi și iea nevăzută.

Deși acest fenomen nu se petrece la toți somnambuli la feliu (unii văd lucrurile ce le adăugim pe lângă X, pentru alți și acestea se fac nevăzute etc.); dar fiind cazuri în cari lucrurile

se petrec cum am spus mai sus, poate orî cine să înțeleagă că într'un chip oare-și care somnambula trebuie să vadă că X scoate basmaua din buzunariul său și deci că ȳea trebuie să n'o vadă, pe cînd pălăria fiind pusă de altul cine-vă, trebuie s'o vadă.

2). Persoana sau lucrul pe care îl facem nevăzut, în adevăr trebuie să-și formeze imagina în mintea noastră, de oare ce ascund lucrurile ce vin îndărețul lor și somnambulul completează acea lipsă, acea lătunoaie, prin o halucinație. Intr'o experiență P. Janet sugerează somnambulului să nu vadă odaea și la trezire în adevăr nu vedeă odaea aceea, o înlocuise prin halucinație cu alta despre care nu i se vorbise.

3) Lucrul nevăzut trebuie să fie văzut, deși fără ca somnambulul să aibă cunoștință, (sau cel puțin fără ca personalitatea a ceea a somnambulului cu care stăm în comunicație să aibă cunoștință că vede lucrul sau persoana făcută nevăzută prin sugestie) Dovadă: facem nevăzută o bucată de hîrtie roșă, somnambulul n'o vede, dar peste un timp, la unii și une-orî, se produce și ȳe văzută imagina complimentară a hîrtiei roșe, adecă o hîrtie verde. Deși acest fenomen nu se produce regulat, dar două trei cazuri sigure ne ajung pentru a dovedi prin experiență că în realitate lucrul sau persoana nevăzută ȳe văzută.

4). Ieată acuma și experiența, care după P. Janet, ȳe cea mai doveditoare. Di'ntre zece cartoane, pe cît ni se par, deopotrivă în toate privințele, îi aretăm unul și-ȳ sugerăm că pe acesta nu-l va vedeă cînd se va trezi. În adevăr așa se și petrece lucrul și cartonul în chestie remîne nevăzut. Dar putem dovedi că somnambula trebuie să vadă acel carton, căci dacă sînt cartoanele prea asămănătoare le vede pe toate orî se înșală; de asemenea dacă nu-ȳ aretăm cartoanele întregi, ci numai cîte un colț atunci le vede pe toate.

Lucrul ȳe lămurit, chîar din experiențele lui Binet și Féré ȳese încheierea aceasta cîndată. Sintem siliți să admitem că somnambula vede fără să știe că vede; că să ȳea după niște semne aflătoare pe cartoane, despre cari înse n'are conștiință că

sînt și că le vede. Ne avînd în cotrò trebuie să primim această explicație, dar fără a pricepe cum se poate să se întîmple asemenea lucru. Cercetările asupra bolnavei de care am vorbit la începutul acestui articol ne arată mult mai adînc starea psihică a somnambulului.

Iată o experiență. În vreme ce L. . . . Țe în somnul hipnotic îi pune pe genunche cinci cărți de vizită albe, dar pe două din Țele se află cîte o cruciță neagră și-i sugerează că după ce se va trezi să nu vadă cărțile însemnate cu crucița, o trezește și constată că nu ține minte nemică din cele ce i s'au spus în somn. Țea se uită cu mierare la cărțile de pe genunche și cînd experimentatoriul o roagă să le numere și să i le dea, L. . . . Țea una după alta cele trei cărți neînsemnate cu crucița și i le dă, și declară că ațitea sînt. Dacă le Țea pe toate experimentatoriul și i le pune pe genunchi întoarse ast-feliu de nu se vād semnele, L. . . . le vede pe toate și le dă una după alta. Până aici Țe experiența lui Binet, dar Țea mult mai bine făcută, de oare ce semnele după cari se Țea somnambula nu mai sînt pete sau zgîriituri ce din întîmplare se află pe cărți, ci semne puse a nume. Dar dacă după această experiență întrebă autoriul pe Andrienne, cealaltă personalitate alcătuită în trupul bolnavei, aceasta răspunde prin scris: „sînt două cărți însemnate cu cîte o cruciță neagră“. —„De ce nu le-a dat L. . . . cînd i le-am cerut?“—„Nu poate, Țea nu le vede“.—„A văzut Țea crucițele“.—„Nu știu, Țeu înse le vād cu cruci“.

P. Janet a făcut mulțime de experienți de acest feliu, de pildă d'nt'ru un șir de numere, a făcut pe L... să nu vadă multipli de 3, de 5 etc. și tocmai pe acele numere cari Țeau nevăzute pentru L... pe acelea le vedea Andrienne.

Tot la acela-și rezultat a ajuns făcînd nevăzut pe d-rul Powilewicz: L... nu-l vede, dar Andrienne îl vede.

Acuma Țeată și alte experiențe foarte însemnate și cari vor avea mare înțiriure asupra tratărei multor boale de-ale istericelor.

P. Janet sugerează somnambulei L... că la trezire va fi oarbă

cu desăvîrșire. Așă se și întîmplă și nu vede nici chiar o rază foarte luminoasă ce-î cade în ochi și care în starea normală ar fi făcut'o să cadă în catalepsie. Andrienne înse declară prin scris că vede foarte bine și răspunde arotînd, tot prin scris, ce lucruri i se arată de experimentatoriî.

Maî mult, nu numaî nesimțirile (anestheziile) pricinuite prin sugestie, ci și cele întîmplute așă de la sine sînt tot ast-feliî. L... de pildă uită o mulțime de lucruri între altele tot ce se petrece cu dînsa în somnul hipnotic etc. di'mpotrivă Andrienne știe toate celea. ba chiar povestește și despre halucinațiile avute de L... în vremea crizelor hysterice, halucinații de cari L... nu-și amintește nici în stare de veghe nici în stare de somnambulism.

Alt fapt, L... suferă de maî mulți ani de anesthezie în părțile trupului, cele cincî simțiri, deși slăbite, le are; dar nu poate simți nici într'un chip durerea, atingerea, căldura sau receala, apăsarea. Andrienne înse simte foarte bine toate acestea. Iată experiența. Experimentatoriul pișcă virtos brațul sting al bolnavei, L... nu arată nici o simțire, dacă întrebă pe Andrienne: „ce faci tu acum?“ Iea răspunde în scris: „mă piștî“. Și așă maî departe Andrienne simte absolut ca o persoană normală. Autoriul a și măsurat simțibilitatea Andriennei și a găsit'o foarte fină.

Cu acest prilej P. Janet arată cît de ușor se pot trece cu vederea cele maî însemnate fenomene psihologice, și dovedește de pe alte fapte întîmplute maî înainte că țera foarte ușor de scos din țele încheiere că bolnava deși nu simțea, trebuie să aibă simțirea într'un chip oare-și care. Ast-feliî observase că în timp ce Andrienne răspundea în scris, ochii nu căutau la hîrtie și totu-și rîndurile țerau bine așezate, deci trebuie de presupus că mîna are foarte fină simțire pentru contact. De asemenea a observat că dacă în vremea catalepsiei îi pune mînele într'o poziție care imitează vre-o poziție obișnuită în exprimarea sentimentelor sentimentul corespunzatoriî se sugerează, lucru peste putință dacă pozițiile acestea nu le-ar fi simțit. Și țe de luat a minte că fenom-

menul se îndeplinea și dacă mânele țerau ast feliu așezate în cît nu puteau fi văzute cu ochii.

Din aceste fapte P. Janet trage cu tot dreptul încheiere că la histericele lipsite de vedere sau de simțirea tactului etc. în adevăr vederea și tactul nu le lipsese și numai sînt grupate în altă conștiință, cum îe de pildă în cazul de față în Andrienne.

Această încheiere nu-î nouă, autoriul citează pe Bernheim, care zice : „Cred că am demonstrat că amauroza isterică, că achromatopsia isterică nu există ca turburări organice materiale; aceste fenomene sînt pricinuite de o iluzie a spiritului, orbirea istericelor îeste o orbire psihică... adaug că amauroza și achromatopsia sugerate în starea hipnotică sînt de aceea-și natură ca ale istericelor.“

Deci faptul țeră cunoscut înse P. Janet ne dă mijloc de a a pricepe cum de îeste cu puțință și tocmăi într'aceasta stă menirea științei.

Ar putea cine-vă crede că din cele spuse urmează că pururea trebuie să aflăm la isterice sau la somnambule o dublă personalitate așa de bine lămurită ca la L... Totu-și încheierea lui P. Janet îe alta mai generală, îel admite că „un fenomen psihologic poate fi conștient fără să fie legat prin asociație cu grupa de senzații și de amintiri cari alcătuesc îeul, Cînd acest fenomen se înfășoază, poate remînea izolat și să dispară cu totul după ce-și va fi îndeplinit rolul, fără să se asocieze cu vre-o manifestare, fără ca amintirea despre dînsul să fie deșteptată de alt fapt, pentru că nici unul nu-î legat cu dînsul ; orî poate să se asocieze cu alte cîte-vă fapte despărțite și îele de conștiință și să formeze altă personalitate, cum am văzut cazul cu Andrienne.“

Fenomenul înfășoșat de bolnava L... țeră prea îsemnat și de aceea autoriul a căutat să cerceteze și să cunoască mai bine legăturile între aceste două personalități.

Din aceste experiențe îiese că tot ce se află în conștiința Andriennei lipsește din a celeialalte și vice-versa. Experiența ci-

tată în urmă, cea cu cărțile de vizită ie lămurită de tot, L... vede numai cărțile nefusemnate și Andrienne numai pe celelalte.

Acuma dacă sugerează Andriennei că va vedea bine, L... nu vede de loc. Dacă sugerează Andriennei că la trezire va ști numerele, în adevăr le știe iewa, dar L... nu le știe. Când sugerează Andriennei să știe alfabetul, L... nu-l știe.

Ieată o experiență mai veche făcută tot asupra acestei bolnave și din care rezultă tot cele spuse mai sus, dar aceste încheieri remăseseră nescoase.

P. Janet sugerase Andriennei să vie a doua zi la D-rul Powilewicz, în adevăr L... veni a doua-zi, dar nu știe unde-î, nu văzuse nemică pe ulițe și se credea a casă. L... ieră lipsită de vedere, căci experimentatorul sugerase Andriennei un act care cerea de la sine ca să vadă iea și să cunoască ulița și decî prin aceasta luase vederea bolnavei L... P. Janet a reușit a dovedi și faptul că în timp ce Andrienne serie, L... nu mai știe a serie.

Experiența următoare ne arată că dissocierea nu se face în senzații și nu schimbă chipul cum îs simțite, ci în percepție, adecă la momentul cînd senzațiile conștiente se clasează în grupe și se asociază unele cu altele. În adevăr autoriul sugerează bolnavei L... să nu vadă culoarea roșă. Atunci la trezire L... vede celelalte colorî, dar pe cea roșă n'o vede. Dacă ar fi dissociată chiar senzația ce-ar trebui să se întîmple cu L... cînd îi vom arăta culoarea albă? Firește ar trebui s'o vadă verde. Faptul înse ieste că L... vede culoarea albă. De asemenea Andrienne vede numai culoarea roșă, pe toate celelalte nu le vede și nici pe cea albă, deși dacă ar fi dissociată chiar senzația, culoarea albă ar trebui să i se pară verde.

P. Janet a reușit și mai mult, a prefăcut pe L... în Andrienne. Pentru acest sfîrșit a adormit'o adînc și i-a sugerat Andriennei să vorbească. După jumătate de oară de somn bolnava s'a trezit și a început a vorbi, dar numai ieră L... ci Andrienne cu toate caracterele iei, adecă avînd amintirile cari lipseau bolnavei L... simțînd contactul, temperatura și apăsarea. În această stare nu se

mai lăsa să fie sugerată își bătea joc de poruncile experimentatorului și țera o ființă mai complectă, mai vioaie și mult mai inteligentă de cât L...

Deci în acest caz avem trei faze: 1) Când ie starea de sănătate a bolnavei, L... are personalitatea foarte dezvoltată și a Andriennei nu se manifestează prin nemică; 2) starea când există amîndouă personalitățile în acela-și timp; 3) cazul când există Andrienne, țear L... nu dă nici un semn de viață și 4) al 4-lea multe alte combinații cari ne interesează mai puțin.

* * *

Ca încheiere, vom scoate și de aici o dovadă împotriva spiritualiștilor. Cum ne explică ței ființarea a doua conștiinți în acela-și creer? Cum rămîne cu unitatea, simplitatea și permanența țeului?

Ar fi de dorit ca profesorii de filosofie să nu treacă neîncetat cu vederea faptele ce se grămădesc zi pe zi împotriva ipotezei spiritualiste sau mai bine zis dualiste. De asemenea închipuiți filosofi de la răposata „Revistă teologică“ n'ar greși dacă în loc de-a aduna sudălmî de pe la haznale, și-ar dă osteneală să dezbătă cu nepărtenire și seriozitate întimpinările ce li se aduc. Făcînd cum fac, dau dovadă că nu iubirea de dreptate i-a mînat la luptă în potrivea noastră, ci poronca de sus și plata bănească, interesul de lefi grase și de supliment și mai grase.

Prescurtare de

IOAN NĂDEJDE.

Plîns de Privighetori

Se'naltă luna străbătînd
Albastre bolți nemărgenite
Pe luciul apelor durînd
Cărări de ȧea călăuzite.

Tremurători, în lumi pustii,
Resar luceferii de-a rîndul,
Pe raza lor de veșnicii
Păduri străvechi își poartă gîndul.

Se plîng izvoarele sub stînci,
În fundul văilor profunde,
Ecoul rîpelor adînci
Depart'e'n clocot le răspunde.

Și pe sub bolți ce dorm de veci
În preajma umbrei de pădure,
S'ascund în flori de liliaci
Doi cîntăreți ai nopței sure.

Trezită-î frunza de jeliți
Ce pacea codrului o fură;
Iel cîntă'n viers de'ndrăgostiri
Indușosat peste măsură:

„De mine-aproape tu să vii
 „Și să te pierzi în ochii miei,
 „Vom face-atîtea nebunii
 „Și-om fi atît de singurei!..

„Sup aripî strins te voiî ținea
 „Vom fi alătura mereu
 „Și-î socoti iubită mea,
 „Bătaiea sufletului mîeu.

„Ne-ar lumina neîncetat
 „Și ne-ar privi pentru veci
 „Atîți luceferi ce străbat
 „Singurătățile pustii.

„Și om trăi rătăcitorî
 „In umbra deșilor alunî
 „De suferințe visători
 „Și'ndrăgostiți ca doi nebuni“.

In ropot taînic de izvor
 Jelind hîrtoapele resun
 Induioșate de-un amor
 Atît de trist și de nebun.

Și de atîtea dulci cîntări
 Codrii în veci lăcrămători
 Pe singuratece cărări
 Aștern covor de albe flori.

Și'n buruieniișul abătut
 Cu voacea stînsă de dureri
 Ingîna *Lea* un vîers pierdut
 Și dătătorii de mîngîieri:

„Nu mai gîndi că vei avea
„De mine parte pe pămînt;
„Căci pentru veci iubirea mea
„Menită ie să pîeară'n vînt.

„Tu iești prea tînăr și nu știi
„Măcar cum trebuî să iubești....
„Iești un copil ..., copilării
„Sînt toate cele ce gîndești,“

„—Deși iubesc cu-atîta foc
„Totu-și ie trist al mîeu amor.....
„.... Dă-mî o clipire de noroc
„Și-apoi mă lasă ca să mor!...““

... Innalță glasu-î și pierdut
Căzînd adoarme pentru veci....
De-asupra-î picură tăcut
Uscate florî de lilieci.

ARTHUR STAVRI

MORTUL NU VĂ CERE

Luna se'nnalță pe ceriū schimbîndu-și fața, stelele se răresc.... Cîtă liniște, cîtă poezie! Ie noaptea dulce-a îndrăgiților ce-și frămîntă mintea a-și scurta din așteptare, noaptea poietului ce-l iveau gîndurile și-l duc departe, departe pe drumul visurilor.

Farmec peste lume!...

Trist, cu fața zbîreită, părul albit de zile negre, leanca'n spete bogată'n zdremțe, stă bătrînul cerșitoriū la marginea șanțului cu vechii săi tovarășî, foamea și boala; ridică ochii eătră ceriū, vede atîta bogăție, gura-î se deschide...

„Foame, Foame! de ce pe cel serac îl îndrăgești?

„N'am mîncat de-atîtea zile, vlagă'n mine nu mai ieste.

„Și'n goala-mî traistă nici o fărmatură! Ie goală, goală ca „și golul trupului, goală ca și golul sufletului.

„Lume sacă; Omenire vicleană! Reutate intrupată în ne-„mernici ce-și zic oamenî!

„Mi-aduc aminte de mama cum stă galbănă'n secriiu, s'a dus...

„De ce nu m'a luat?

„Dacă știeă că hoitul ista se va tîri cerșindu-și hrana, să-l „fi dus cu iewa!

„Seracul și mortul n'au prietenî.

„Și munca mea!... cîți lupî cu față de om nu i-a săturat?

„Cîte stîrpituri nu se lofuiesc în bielșug din iewa?...

„Suferințele seracului să-î îndrăgească.

„Ura mea să-î plîngă la mormînt“.

Munții ceriului se'nnalță și din timp în timp s'aprind, văzduhul ie'n turbare! Soarele nopței fuge, s'ascunde; curg șiroaiele pohoiu, geme haosul cumplit.

Moșneagul tremurînd tot mai tare și mai tare se ghemuește, capu-î slăbit cade pe genunchi...

Al demineței soare n'a mai încălzit pe cerșitoriū.

Trecători, nu'ntoarceți ochii...

Mortul nu vă cere!

19 Iunie 1888.

• EDUARD PETROVICI.

Ai crezut

Ai crezut, că furișindu-mă
Din ochi dulcii scinței de soare
Mi-î robi țeara-și ființa
Ce-al tău dor va s'o doboare;

Și a ta ispită dulce
De șăgalnică drăgostiri
Mi-a îmbătă ușor de tine
Întreg lanțu-mă de porniri....
BCU Cluj / Central University Library Cluj

Ce zadarnică 'ți ie truda!...
Mână-ți doru'n altă parte....
Vitrigi sînt a noastre gînduri,
Lungi cărări dar ne desparte....

Pleacă, du-te pe vecie....
Doru-mă nu te va urma....
Nu-s copil să fug spre umbre
Du-te.... du-te'n vocea ta!....

C. GR. GHEORGHIU.

ASUPRA ÎNVĂȚĂMÎNTULUI LA NOI

(Urmare)

A doua pricină de căpitenie, care a oprit înaintarea învățămîntului, iese neînsemnătatea sumei de bani, ce s'a întrebuințat și se întrebuințază pentru acest scop.

Parcă aud pe acei cari prin vorbe late și înflăte, caută să ascundă adevărul, să chiorască pe cei slabi de înger, parcă-i aud cum se indignează ridicînd mînele la ceriū!—Cum?!... Atîtea milioane.... zece milioane*)... însemnează o sumă neînsemnată?!...

Zece milioane, în adevăr iese o sumă însemnată; dar îi vorba și de întrebuințarea la care-i menită. Dacă ar fi vorba de averea cui-vă, de sigur că 10 milioane ar forma o avere ștrașnică. Dar cînd îi vorba să întrebuințăm această sumă pentru trebuințele învățămîntului, într'o țară de peste 5 milioane de locuitori, atunci suma devine nu numai neînsemnată, dar chiar aproape de ris!

Și din această sumă, cît se cheltuește de prisos!... Chi-riile cele peste măsură de înflăte, nămolul de funcționari de la

*) Deși bugetului Ministeriului și Instrucției publice iese de vre-o 13,700,000 de lei, dar numai pentru Instrucțiune, nu rămîne de sigur mai mult de 10 milioane.

ministeriu; lefile inspectorilor, subinspectorilor și revizorilor, cari, după cum se face a-zî controlul, sînt bani zvîrliți curat în drum; cheltuețele de cancelarie, mici reparații, sau cu alte cuvinte, în cele mai multe cazuri, sporiri de leafă pentru directori; cărți și materialuri didactice rele cumpărate de prisos; diurne și căpătueli, trimeteri în străinătate fără nici un folos pentru învățămînt și cîte alte cheltuieli fără șart și noimă!... Toate acestea absorb o parte însemnată din suma, care se zice menită pentru învățămînt.

Că suma ast-feliu micșurată, iese departe de a ajunge pentru învățămînt, se vede foarte lămurit, de ori cine vră să vadă. O mulțime de școli cu cîte un singur institutoriū pentru două clase; în multe școli lipsă aproape completă de material didactic; școli rurale nu de ajuns și cîte cu un singur învățătoriū pentru 6 clase; salarii în general mici, după felul nostru de viață; toate ne arată că totul se face pe sponci!...

Bugetul armatei, în cele trei ori mai mare decît al instrucției!... Nu bate oare la ochi cît de puțină păsare au avut oamenii noștri politici pentru învățămînt?!... Se jertfească temeliea pe care se așază viitoriul unei nații, pentru un lucru mult mai puțin de samă!... În loc să pe bugetul instrucțiunei de trei ori mai mare de cît al armatei, vedem tocmai din potrivă!

Ar putea să zică cine-va, că împrejurările prin care am trecut și trecem încă, aduc după dînosele nevăea unei armate mari. Las că asta n'a dovedit'o încă nime, ci numai s'au mulțemit unii să o afirme; dar să zicem că așa ar fi în adevăr. De aici tot nu urmează că trebuie de cheltuit atîta cu armata. Pentru ce atîta armată permanentă?!... Pentru ce atîta pompă, atîtea părăzi, atîta material stricat și irosit degeaba?!... Oare dacă armata ar fi mai toată teritorială, și ast-feliu organizată că numai la vreme de nevoie să se poată adună, ȧear în timp de pace să nu coste aproape nimic pe țară, n'ar fi mai bine?!... N'ar fi mai bine, căci ne trebuie armată permanentă, ca să avem cu ce ne

ruduli, cu ce face părăzi la zile împărătești și mai ales cu ce împușcă pe cei ce nu s'ar mulțami cu starea de acum!....

Deci nu vă scribiți că s'a jertfit învățămîntul pentru armată, căci, cum vedeți, armata-i un lucru mult mai bun!...

Dacă în loc de a fi cheltuit aproape un șfert din buget pentru armată, pe fie-care an, s'ar fi făcut aceasta pentru învățămînt acum am avea ceea ce nime nu ne-ar mai putea lua, o cultură așa de respîndită și de înaintată, în cît toată lumea ne-ar pi-zmii!... Am avea ce-vă care ar produce roade din ce în ce mai bune și care n'ar dispărea la un moment dat, fără să fi produs vre un folos.

Ieste un stat în America, care întrebuițază pentru învățămînt jumătate din întregul buget. Acel stat a înțeles unde stă adevărată putere, de la care atîrnă viitorul unei nații.

Lucrul devine și mai grav, cînd ne gîndim că în averile mănăstirești erau amestecate, în parte și ale școlilor. Deci cînd statul a luat aceste averi, putea să întrebuițeze pe cele beserecești la ori-ce, dar de ale școlilor nu trebuia să se atingă ca să le întrebuițeze pentru alt scop. Ar fi curios de cercetat cîtă țară are școalele, și cît a mai adăugit statul în bugetul actual, pentru a da tuturor învățămîntul gratuit.

Suma enormă de peste 60 de milioane, întrebuițată pentru plata datoriei publice, adecă aproape jumătate din buget, ne arată cum nechibzuința oamenilor noștri politici, a înglodat țara pînă într'atîta, în cît cea mai mare parte din veniturii să fie absorbită de plata datoriei.

Așa a fost condusă țara noastră în cît s'ar putea asemăna cu un om nechibzuit, care căutînd să trăească după cum vede pe alții mai cu dare de mîna de cît dînsul, cheltuiește pe lucruri de prisos, mai mult de cît veniturile ce le are, se îngloadă în datorii, pînă ce cea mai mare parte din venituri le dă pentru plata datoriilor, neremiîndu-i mai nimic pentru lucrurile cele mai trebuitoare; cu toate acestea în loc să se lese de fumuri și de lucruri cari nu sînt pentru starea lui, caută mai degrabă să scadă

din ceea ce-i mai de samă, să-și împrumute hrana, să nu cheltuească nimic pentru îmbogățirea minții, numai și numai ca să aibă așterul de om din lumea aleasă.

Și dacă reușește statul să dea oare-care lustru învățămîntului și să facă să se pară că-și dă silință să realizeze tot ce-i prin putință, apoi asta o face numai nedreptățind pe cea mai mare parte din nație. În adevăr dacă sînt universități, licee, gimnaziile etc. acestea sînt mai ales pentru cei din țirguri și pentru cei cu mai multă dare de mînă; țeranii, cari formează cea mai mare parte din populația țerei, nu se folosesc de cît prin întimplare de asemenea școli. Decî din banii luați de la țeranî, se fac școli ce-vă mai prospăite, dar nu pentru țeranî; cu ceea ce trece pri'n-tre degete se face te mîerî ce și mai nemică și pentru dînsii!

Făcînd o socoteală aproximativă, găsăm că un elev din cursul secundar costă pe țară cam 500 de lei pe an. Prin urmare la un șfert din buget. Și aceasta pentru cine?... Pentru bogăți și țirgoveți!... Copii sătenilor nici unul la sută nu se folosesc.

Pentru școlile rurale, statul cheltuiește mai puțin de cît pentru cele secundare; mare parte din sarcini, sînt lăsate pe sama comunelor. Pe stat nu știu dacă un elev din școlele rurale, îl costă mai mult de 20 de lei pe an!...

Dacă zicem că statul cheltuiește pentru școlile rurale, un șfert din buget (în adevăr îi mai puțin), putem zice, fără greșală, că toate celelalte trei șferturi sînt numai pentru bogătași și țirgoveți. Decî pentru $\frac{4}{5}$ din populație, se cheltuiește de patru ori mai puțin de cît pentru $\frac{1}{5}$, sau de 16 ori mai puțin pentru un număr egal de țeranî... poate și de 20 de ori mai puțin!...

Oare asta să fie proporția dărilor directe și indirecte, precum și a tuturor sarcinilor susținute de țeranî și de cealaltă parte din populația țerei?!...

Asta în ceea ce privește dreapta împărțire și învățămîntul de o potrivă pentru toți!...

Am atins chestiunea și din acest punct de vedere, atît pentru ca să se vadă nedreptatea făcută celei mai mari părți din

populație cît și pentru a arată că și din asta urmează o oprire a înaintării învățămîntului.

În adevăr, orî cît de reu stau țeranii, orî cît de lipsiți de toate celea sînt, tot între dînșii se pot găsi indivizi mai bine al cătuși, naturi cu mai puține păcate moștenite, de cît în clasa așa numită cultă. Cine nu știe din ce elemente și în ce împrejurări s'a format această din urmă clasă?!... Prin urmare cînd învățămîntul iese ast-feliu alcătuit, în cît alegerea de capacități nu se poate face de cît di'ntr'un număr restrins, și încă din partea cea mai puțin potrivită pentru aceasta, să nu ne mierăm de ce avem rezultate așa de neînsemnate.

Datoria statului ar fi să deie mijloace de o potrivă pentru toți, și să aibă o a nume îngrijire pentru alegerea celor mai destoinici.

Cînd suma întrebuințată pentru învățămînt iese neînsemnată și împărțirea iese nepotrivită, să ne mai mierăm de rezultate?!...

Ținînd samă și de cele spuse în numărul trecut, vedem cum din cele două pricinî amintite, învățămîntul nu poate înainta și roadele ce le dă sînt ca și ale unui pom, căruia nu i-am dă în de-ajuns apă și l'am jigni în deosebite chipuri.

În numărul viitoriu, voi arăta în scurt starea învățămîntului, împărțirea materiilor, responsabilitatea profesorilor, controlul și alte chestiuni în legătură cu acestea.

L. GÎRBEA

Tresărind . . .

Curge'n vale clar izvor
Licurind prin pietro sure,
Poartă'n unde florî de mure —
Tresărind suspin de dor.

Jalnic gem fără putere
Codri 'nvăluîți de vînturî,
Se frîng ramurî rîndurî, rîndurî —
Tresărind simțesc durere.

Frunze moarte mai cad încă,
Lacrimî triste le țin șirul . . .
Mintea, mintea-și pierde firul
Tresărind de jale-adîncă.

Licurind prin pietro sure
Curge 'n vale clar izvor
Poartă 'n unde florî de mure —
Tresărind suspin de dor.

LIMBA MOTILOR

După dezvoltările făcute de domnul *Teofil Frâncu* și mai ales de dl *Gheorghe Candrea*, învățătoriu la Cîmpeni în Transilvania*), se vede că Moții au avut până nu de mult un grai în care o mulțime de *n* între vocale trecuseră în *r*: *lură*, *pure*, *mîrîncă* etc. pentru *lună*, *pune*, *mînîncă*. Mai însemnat fapt ie încă următorul: chiar a-zi se vorbește așa în următoarele sate: *Albac-Arada*, *Lăpușul*, *Scărișoara*, *Neagra superioară* și *Neagra de jos* iar în *Vidre*, *Ponorel*, *Secătura* se mai aude din cînd în cînd. Ia cîte un om bătrîn cuvinte cu *n* trecut în *r* (p. 84. *Românii din munții apusei*). Acest grai local, acuma pe drumul pîreii, a avut noroc să fie studiat, dacă nu cu acea pricepere adîncă pe care ar fi putut-o avea un specialist, dar cel puțin cu multă trageră de inimă de numiții scriitorii. Remine acuma ca, folosindu-ne de faptele adunate de dînsii, să ne dăm samă cum trebuie să ne explicăm istoria acestui dialect sau grai și despre legătura între dînsul și între cel din manuscriptul de la *Voroneț* (începutul veacului al XVI-lea), din psaltirea de la *Șcheea* (jumătatea veacului al XVI-lea), din scrierile lui popa *Grigore* de la *Măhaci* (1580—1619) și între cel din *Istria* studiat de răposatul *Ioan*

*) *Rotacismul la Moți și Istrieni de Teofil Frâncu și G. Candrea etc.*... 1 broș. în 8° mic 164 p. București 164 p. București. 1886, *Românii din Munții apusei* (Moții) de *Teofil Frâncu și G. Candrea*. Seriere etnografică cu 16 ilustrațiuni în fotografie. 1 vol. în 8°, 306 p. București 1888.

Maiorescu, de Gartner, Ivo etc..... ale căroră cercetări au fost adunate la un loc și contopite de Fr. Miklosich.

Se poate ca pentru istoria altor popoare cercetarea filologică a limbei să aibă însemnătate secundară, pentru noi Români înseamnă această cercetare ie numai de cît trebuitoare, dacă vream să ne luminăm asupra istoriei trecutului nostru. În lipsă de documente de alt-feliu limba singură poate lumina trecutul poporului nostru.

Această pricină și altele între cari și lupta pentru naționalitate au făcut că toți Români se cred filologi din naștere și nu vor să priceapă că a fi urmașul lui Traian și a avea (sanchi!) sînge de lupoaică în vine nu poate să fie o pregătire îndestulătoare pentru cercetările filologice. Dacă l'ai pune pe un asemenea filolog din naștere să facă o păreche de cîubote, s'ar apăra că nu știe meșteșugul, că nu-i în stare nici să bată un cuiu sau să mînuiească unelte, dar nu tocmai să facă încălțăminte potrivite pe picior; dar-îea pe oricare cetățean al României și mai ales al Bucovinei sau al Transilvaniei, (dacă ai nemerit peste unul care știe a citi și a scrie și care a auzit de latinește) și pune-l să-ți studieze manuscriptul de la Voroneț ori să-ți facă și o gramatică științifică a limbei romîne și vei vedea că se apucă fără leacă de sfeală și-ți îndrugă la explicații și la teorii, mai mare dragul să-l ascuți!

Maî ie și alt păcat! Oamenî cari poate au învățat advocătura ori limba greacă ori medicină sau cari de s'au și îndeletnicit cu limba romînă, dar s'a prins de dînșii cît se prinde apa de gîscă și nuca de părete, se vād puși la putere și li se dă pe mînă ȳartaganul ministerial ca să taie și să spînzure pe autorii de gramaticî românești și, dă doamne bine, acești pricepuți dascalî dau curaj tuturor filologilor de ocazie și lovesc în cei cari au ce-vă pricepere.

Poate că unii din cetitorii noștri vor crede că facem vre-o aluzie la domniî Bumbac, Ionescu, Strajan, Bianu, . . Mi-i teamă că nu s'ar înșelă; dar țin încaltea, fiind că-i vorba pe necruțate, să mai adaog două trei vorbe înainte de-a mă înturna la Moții și la graful lor.

Ieu unul nu mă mîer că niște neluminați ca d-nii Bianu ori Bumbac, și cum îi va mai fi chemînd, socot părerile mele, deși întemeiate pe cercetări științifice, ca absurde cu desăvîrșire. Cam aș  se intîmpl  cu multe științe. Spune, d-ta cetitoriule, unui om care n'a avut noroc să învețe cosmografie că soarele nu se învîrte în jurul p mîntului de la răsărit la apus într'o zi, . . . n'are să-ți ridă în obraz și n'are să te numească nebun? Apoi ce te aștepti de la un străin în ale științei filologice; c nd îl vei pune în față cu rezultatele acesteia? Vrai să le înțeleagă? Prea mult ceri de la mintea omenească!

* * *

Înt rea întrebare ce ne-o punem iese următoarea: *Dialectul Moșilor iese  el curat ori amestecat cu altele?* După chiar faptele petrecute de la începutul veacului și p n  a-zi se vede că dialectul fără prefacerea lui *n* în *r* și fără prefacerea labialelor înainte de *i* înlocuete pe cel vechiu. A-zi în loc de *ghimbireaf * = *dimineaf * se zice *dimineață* și în alte cuvinte tot aș . Deci înlocuirea graiului Moșilor prin dialectul literar se face zi cu zi și nu poate fi t g dnit . Ie acuma întrebare: dialectul aș  cum   aflăm în cele c te-vă comune și mai ales dialectul cum  er  pe la începutul veacului, iese  el curat? N'a lucrat asupra lui și alt dialect? Dialectul Moșilor a fost, ca și al lui popa Grigore de la M h ci  (aproape de poalele munșilor apuseni) și ca al celui ce-a scris manuscriptul de la Voroneț, adecă ave  prefacerea lui *n* în *r*, dar nu și pe *a* labialelor înainte *i*; se zicea *lur *, *bire*, *pieptere*, *viern ros*, *vir*, *spir* etc. dar nu *cheptere*, *hiern ros*, *ghir*, *schir* etc. . . . Graiul Moșilor a fost înriurit de al vecinilor de pe Crișuri și din altă parte și prefacerea labialelor se datorește dialectului acelora cari vorbeau cu labiale schimbate și fără *n* prefăcut în *r*.

Ca dovadă pentru această părere aducem mai  nt iu faptul că în graiul lui popa Grigore de la M h ci  nu se află prefăcute labialele, ci se zice curat, *bire*, *vir* etc, . . . și alte prefaceri speciale ale dialectului cu labialele schimbate cum  e prefacerea

lui *e* în *ă* după *ș, ș, ț, z, j, r* se află neregulat, ceea ce dovedește că nu-i organică în graiul lui, ci datorită înriurii altui dialect, tot ast-feliu *ie* și cu prefacerea lui *i* în *î* după acelea-și consoane. D'ntre prefacerile întâmplute în dialectul cu labialele schimbate numai obiceiul de a face înmulțitul substantivelor femești ca *barbă, adunare* etc. cu *ă* în loc de *a* (*bărbî, adunări*) se vede aproape cu totul regulat întrebuițat, de abiea se află în scrierile lui popa Grigore vre un exemplu două de înmulțite cum trebuia să fie, adecă fără *ă*.

Legătura între graiul Moșilor și graiul lui popa Grigore nu a tăgăduit-o nime și nici poate fi tăgăduită și în scrierile lui popa Grigorie vedem cum veră dialectul Moșilor, sînt acuma la 300 de ani. Din această cercetare vedem că pe atuncia înriurirea dialectului cu labialele schimbate se începuse și se aretă mai ales prin obiceiul de a face înmulțite ca *bărbî, adurări* în loc de *barbî, adurari*.

Din fericeire mai sînt în acest dialect scrieri și mai vechi și, dacă luăm la cercetare manuscriptul de la Voroneț, vedem că pe atunci pe cînd a fost iel scris (sînt acuma, pe cît se pare, peste 350 de ani sau poate și 400), dialectul cu *n=r* nu suferise mai de loc înriurirea dialectului cu labialele schimbate. Ast-feliu nu se află nici o singură dată un înmulțit ca *bărbî, adurări, închirări, cetăți*, ci pururea numai și numai *barbî, adurari, inchirari*, etc. De asemenea prefacerea lui *e* în *ă* și a lui *i* în *î* după consoanele pomenite mai sus se află numai foarte în puține cuvinte și foarte rar.

Dacă s'ar susține de cine-vă că graiul din manuscriptul de la Voroneț nu ie mai vechiu de cît al lui Popa Grigore, ci numai din o parte de loc unde se vorbea mai curat, pentru noi ie tot una: am izbutit a dovedi pe temeiul scrierilor pomenite că prefacerea labialelor în graiul Moșilor, așa cum ni-l arată cercetările d-lor Frîncu și Candrea, nu ie organică, și prin urmare că se datorește înriuririi dialectului Romînilor vecini și chiar împreună locuitori în munți.

* * *

leată acumă lista de exemple cu labialele prefăcute așa cum le aflăm în scrierea de la 1886, căci în cea din 1888 au avut autorii nenorocita idee de a nu transcrie întocmai cum se rostește.

albhîră (albină), *albhîruță*, *bire* (nu *ghire*), *cămnir* (cămin), *cîrepchiște* (cînepiște), *ghiesghiră* (dezbină), *dumnîrică* (duminecă), *fie-cire* (fie-cine, nu *hie-cire*), *lumnîrat* (luminat), *mnîrure* (minune), *nechiêpcherat* (nepîeptănat), *Salhieră* (Zamfîră), *scărpîra* (scărpînă), *schîr* (spin), *suschîră* (suspînă), *hîermăros* (viermănos), *hîirit* (vinit), *ghîr* și *ghîrut* (vin și vinit), *ghîură* (vină), *ghîrars* (vinars)*.

Asemănînd graiul Moșilor cu scrierile mai vechi tot din acest graiū vedem că se mai întîlnește și altă particularitate: *la Moși se află n=r în mulțime de cuvinte la cari în scrierile vechi nu se află*. În adevăr, atît în manuscriptul de la Voroneț, cît și în scrierile lui popa Grigore, prefacerea lui *n* în *r* se află numai la cuvinte vechi românești, iar la cuvintele nouă lipsește, pe cînd la Moși nu ie tot așa.

Cum să înțelegem faptul că o mulțime de cuvinte cari ar trebui să aibă pe *n* prefăcut în *r* nu-l au și dîmpotrivă țeară-și destul de multe îl au prefăcut, deși nu s'ar cădea?

Să vedem mai întăiū pe cele cari ar fi de cuviință să fie cu *n=r* și nu-*s*: *împuțînă*, *înfăinoșă*, *mînios*, *mînie*, *cuvine*, *resbună*, *sprîncene*, *bătrîne*, *împreună*, *tînel*, *june*, *nebun*, *spinare*,

*) Observăm niște contradicții între faptele adunate și între părerile exprimate de autorii cercetărilor. În scrierea de la 1888 cetim la pag. 73 că în munți și la Moși nu se află trecerea lui *b* la *bg* și *gh*, pe cînd în exemple o aflăm în *albhîră* etc. Pe urmă nu știm: în adevăr nu se zice nici o dată *ghire* p. *bire*, *hie-cire* p. *fie-cine*, *scărpchîră* p. *scărchîră* etc. ori ie numai o scăpare din vedere? Apoi tot la pag. 75 cetim că în munți și mai ales la Moși nu se zice *luchi*, *pochi* etc. dar în exemple aflăm *nechiêpcherat* și nu *nepchiêpcherat*, *suschîrat* nu *suspchîrat*.. Cît despre prefacerea grupelor *de*, *di*, *te*, *ti* în *ghie*, *ghi*, *chie*, *chi* ie obișnuită în mai multe părți în Transilvania și nu ie caracteristică numai Moșilor, de la acest obicei s'au luat ai noștri de rid pe Ardeleni cu „*frache ghe ghi'ncolo*“ în loc de „*frate de d'ncolo*“.

eurună.** Dar sînt contraziceri cum le aretăm în notă în privința lui *pușin*. Cît despre *înspreună* apoi îl avem și sub forma *ghespreură* p. *despreună* în care *ună*=*ură*. Despre *nebun* și *resbun* notăm că-s compuse cu *bun* și acesta se află și sub forma *bur*. Ori cum, Țe lucru văzut că înriurirea celorlalte graiuri fără *n=r* se vede lămurit că i-a făcut să pîească unele forme. Din alte cuvinte puse în aceste scrieri ca fără *n=r* sînt cîte-vă cari se explică prin aceea că Țeră *nn* în Țele: *înnavuși*, *înnoi*, *înnoptă*, *înnoară*, etc Poate și *ano* (anno) și *pene* (penne)...

Dîntre cele cari n'ar trebui să se schimbe vom înșiră: *agorisi* (agonisi), *cămir* (cămin), *clătiră* (clătină), *cremere* (cremene), *dorișe* (dorite) se zice înse *donicușe*, *hairă* (haînă), *hoghiră* (hodini), *Hueghir* (Huedin), *înșeperi* (înșepeni), *sprinter* (sprinten), *leagăr* (leagăn), *ream* (neam), *virovat* (vinovat), *sdrunciră* (zdruncină), *slăbărog* (slăbănog), *slămiră* (slămină), *sprijir* (sprijin), *afire* (afine), *arminder* (arminden), *breber* (breben), *coarcăr* (cearcăn), *crăciur* (crăciun), *gadiră* (gadină), *ghouroaie* (gheunoaie), *grădiră* (grădină), *mușiroiū* (mușinoiū), *vișir* (vișin), *pripor* (pripin), *hispar* (hispan, unșurește...)

Țeată înse și din aceste nouă cari nici nu-s schimbate: *suman*, *pogană*, *sărmană*, *strîn* (străin), *pățanie*, *năzdrăvăn*, *cătrăni*, *bolovani*, *steanuri*, *osteniți*, *nănaș*, *prieteni*, *stîngeni*, *hărăni* (hrăni), *gligani*, *șeapănă*, *banî*, *mîndruleană*, *cătană*, *voinicî*, *ciocăni*, *întîmpină*, *datină*, *jugăni*, *nenorocire*, *pomană*, *taînă* etc...

Din compararea acestor exemple Țese că nu Țeste o lege nouă pentru pentru prefacerea lui *n* în *r* în alte condiții de cît în cele din graiul iui popa Grigore și din manuscriptul de la Voroneș și

***) Și aice sînt contraziceri între texturi și între afirmările autorilor. Astfeliū, deși atît în scrierea de la 1888 cît și în cea de la 1888 ni se spune că se află numai *pușin*, în scrierea din urmă la pag. 95 cetim înse:

„Daleo măică, daleo dragă
Țire-ne pușiră vreme
Doară cresc și pe noi pene
C'apoi și noi te-om țirea
Numa îi ședeă și'i mărăncea...”

Deși *pușiră* nu *pușină*, cum ni se afirmă în text.

că pe de o pe de o parte neprefacerea în unele cuvinte în cari s'ar fi cuvenit să se prefacă și prefacerea în altele în cari nu s'ar fi cuvenit se explică pentru că *Moșii au pierdut ieii singuri drumul și cărarea, ieii singuri nu mai știu bine cum se cuvine să zică, acest fenomen ie produs din pricina agoniei dialectului.*

De alt-feliu se știe că asemenea fenomene s'au întâmplat și la pîierea altor dialecte.

Dar putem dovedi că prefacerea cu adevărat fonetică s'a întâmplat tot după legea și tot în timpul celei din graiul lui popa Grigore și din manuscriptul de la Voroneț.

Prefacerea lui n în r ie mai nouă de cît a lui a în i, a lui e în i și de cît slăbirea lui n precedat de vocală și urmat de i neaccentat plus vocală.

Ast-feliu cuvîntul *lană* a trebuit să treacă întăi în *lîă* și apoi să fi venit vremea prefacerii lui *n* în *r*, căci dacă *n* ar fi apucat spre *r* atunci *a* din *lană* nu ar fi fost în aceea-și condiție ca *a* din *canto*, *cando*, *campo* (p. campo), etc. și deci nu se întâmplă aceea-și prefacere fonetică în *lană*, *manu*, *pane*, *cane*, *sano* etc. ca în *canto*, *cando*, *campo* etc. Prin urmare cuvintele de mai sus au fost întăi sub formele: *lîă*, *cîntu*, *cîndu*, *cîmpu*, *lîă*, *mînu*, *pîne*, *cîne*, *sînu* apoi au trecut la *lîră*, *lîră*, *mîru*, *pîrecîre*, *sîru*. Nu ie de mîerare deci să aflăm prefacerea lui *n* în *r* în cuvinte ca *jupîr*, *smîntîră*, *stăpîr*, de oare-ce astea sînt cuvinte slave întrate în limbă înainte de a se începe prefacerea lui *a* în *i* înainte de *n*.

Cum că prefacerea ie mai nouă de cît a lui *e* în *i*, vedem de pe *vîră*, (*vîă* din *venă*), *fîr* (*fîn* din *fenu*) etc. dacă apuca *n* a trece în *r* apoi din *veră*, *feru* nu se mai făcea *vîră*, *fîru*!

Că prefacerea ie mai nouă de cît prefacerea lui *n* în *n* muiat se vede de pe cuvinte ca *spui* p. *spuniu*, *căpătîi* p. *căpătîni*, *rămîi* p. *rămîni*, *întîi* p. *întîni* etc. În toate acestea a fost un *n* înaintea căruia *a* s'a prefăcut în *i* și apoi după o vreme *n* a trecut în *n* muiat. Dacă prefacerea ar fi fost mai veche de cît această schimbare a lui *n*, atunci *n* ar fi trecut în *r* și am

avea până a-zî la Moși *spuriu*, *căpătîriu*, *rămîriu*, *întîriu* etc.

Din exemple ca *pliră*, *ciră*, etc. se vede că prefacerea *ie* mai nouă și de cît schimbarea lui *e* accentuat urmat de *n* în *i*, căci dacă din *plenă*, *conă* s'ar fi făcut *pleră*, *ceră* apoi *pleră*, *ceră* nu aveau cum trece în *pliră*, *ciră*.

Din toate cele înșirate până aici urmează că prefacerea lui *n* în *r* s'a întîmplat întocmai în acelea-și împrejurări ca în graiul din manuscriptul de la Voroneț și ca la Istrieni. Prefacerea *ie* mai nouă de cît fenomenele fonetice petrecute înainte de desfacerea limbei romîne în dialecte și se aplica primitiv, adică înainte de agonie, întocmai la acelea-și cuvinte ca și în manuscriptul de la Voroneț.

Nu rămîne decî alta presupunere de cît următoarea: Până la o vreme Moșii au avut $n=r$ numai în cuvintele vechi, în tocmăi ca Istrieni și cei ce vorbea ca Popa Grigore de la Măhaciu etc...; iar de la un timp s'a făcut în vorba lor o amestecătură, o neînțelegere, înainte-mergătoare a morței dialectului și nu au mai știut *ie* singur cum să zică și de aceea pe de o parte au schimbat pe *r* unde nu se cuvenea, iar pe de alta nu l'au schimbat acolo unde trebuia să-l schimbe și îeară-și la unele cuvinte găsim oscilații și într'un feliu și'n altul.

Am sfișit ce aveam de spus despre dialectul Moșilor cît *ie* vorba de prefacerea lui *n* în *r* și de prefacerea labialelor. Mai avem încă și alte celea de spus despre cele aretate de d-ni *Frîncu* și *Candrea*, dar le lăsăm pe altă dată.

E . . . i

Cărarea troienită Numaî gîndul se duce'n trecut . . .
la poiana teilor cu melancolica-î mireazmă mîne-
uîtare va troieni farmecul iubirei noastre

Şi, ca de pe o culme, cum se pierde vederea pe cîmpiea
înnălbîtă, aşă se va pierde gîndirea ta în amintirea dragostei
noastre.

EDUARD PETROVICI.

RĂZBOIUL DIN ZILELE NOASTRE*)

„Scientific American“, una din cele mai cetite reviste științifice americane, sfătuiește pe compatrioții săi să nustească cu mâinele în sin privind la războaiele ce se pot întâmpla în lumea veche și să nu se mulțamească numai cu foloasele ce vor avea de tras din încetarea industriei în aceste părți, ci mai bine să dea puterilor mari europene mijloace de-a purta războaie: arme și chiuirase. Orî ce părere am avea despre acest sfat, un lucru iese sigur: ieră de prisos; căci tocmă în tehnica armelor datorim Americanilor o mulțime de descoperiri din cele mai însemnate. Pușca infanteriei rusești, armă foarte bună, iese născocită de un American; alt American, Maxim, iese pe drumul de-a răsturna prin o descoperire genială toată tactica războiului; de asemenea puștele cu repetiție cari acuma se introduc în toate armatele, au fost practic realizate mai întâiu în America.

Germania care-a introdus în armata sa puștile ce se'ncarcă pe di'napoi înainte de celelalte țeri, de asemenea a introdus și pușca nouă cu repetiție, încă de pe cînd celelalte făceau încercări și stăteau nedumerite și de atunci încoace au introdus arme de acestea și alte țeri numai ca să nu rămie mai pe jos. Dar unii susțin ca Germania s'a prea grăbit și că a făcut mare greșală

*) Traducere a articolului lui *Bernhardt Zerbst*, intitulat *Moderne Kriegstechnik* din *Neue Zeit* No. 10 și 11 an. VI. pag. 470 etc. Stuttgart. 1881.

păstrînd puști cu gloanțe de 11 milimetre în diametru, în loc de a introduce de cele cu glonți subțiri, adică groși numai de 8 milimetri, cum au introdus-o Austria și Franța și cum ie'de crezut că vor face și alte state. Ieste decî de cercetat în ce-s mai bune gloanțele de 8 milimetri în diametru și cari să fie pricina de Germania a păstrat calibrul vechi. N'avem nevoie să intrăm în amărute în privința felului cum sîs construite puștile cu repetiție. Se știe că toate au o magazie în care punem mai multe cartușe, cari prîntr'un mecanism simplu sînt împinse în camera puștei unul după altul. Cele mai bune sînt acele cari pot fi întrebunțate, după voie, ca puști simple ce se'ncarcă pe di'ndăret și ca puști cu repetiție.

Dezvoltarea puștelor se caracteriză prin micșurarea calibrului țeviei și prin ghintuirea ieî și ast-feliu iuțala glonților și bătaea puștelor a ajuns foarte mare. De o cam dată ieră teamă să nu cum-vă să se cheltuească în zădar prea multă muniție în război, dar experiența a aretat că asemenea lucru nu-i de temut și de aceea puștile cu încărcarea pe di'ndăret s'au introdus pretutindenea. Acuma înse nu mai ajunge nici răpezeceiunea lor pentru toate împrejurările; ie nevoie să poți în unele împrejurări să verși o ploaie de glonți peste dușmani; de acoloa nevoie de puști cu repetiție. Dar pentru a putea fi întrebunțate cu folos se cere să aibă soldatul destule cartușe și de oare ce soldatul ie și așa destul de încărcat, pentru a-l face să aibă multe gloanțe se cere să le facem mai ușoare, căci de ușurat pușca nu mai ieste cum. Cartușele de astă-zî ale Germanilor cîntăresc cite 42.8 grame, din care 5 grame de pulbere, 25 glonțul și 12 1/2 învălitoarea. Incercările de a ușura cartușa ușurînd învălitoarea n'au izbutit: încercările de-a o înlocui prin cilindre de pulbere compressată ori prin învălitori de hîrtie au remas zădarnice; fierul sau aluminiul n'au putut nici iele înlocui alama. Să micșureze greutatea pulberii iear nu se poate fără a slăbi bătaiea. Nu remîne decî de cît de micșurat glonțul. De scurtat glonțul nu se poate din pricinî pe cari le aretăm mai jos, remîne decî de micșurat

diametrul dacă vroim să poată soldatul purta mai multe cartușe de cât acuma.

Și cercetarea arată ca din această schimbare ies și alte foloase balistice. Pentru a putea lămuri acest punct, trebuie să rugăm pe cetitorii să ne dea voie să dăm mai întâiu câte-vă lămuriri.

Glonțul, cum se știe, urmează când iese din țevie puștea o linie curbă numită parabolă și pricina iese că ie supus pe de o parte la atragerea pământului iar pe de alta la înțeala și direcția ce i-a dat explozia pulberii. De alt-feliu ori ce corp aruncat ne vertical se mișcă descriind o parabolă. Un glonț aruncat orizontal ar ajunge foarte curind la pământ, de aceea trebuie să ținem pușca ridicată cu vârful ce-vă mai sus. Din această pricină glonțul merge într'o parte a drumului său prea pe sus pentru a putea lovi în oameni și iese văzut lucru că zona primejdioasă va fi cu atita mai lată cu cât înțala la ieșirea din țevie va fi mai mare. Prin zona primejdioasă înțelegem acea parte din drumul scoboritoriu al glonțului în timpul căreia se află îel mai jos de cât înălțimea unui om și decî poate omori. Intr'un spațiu gol de aier glonțul ar lovi cu aceea-și înțală și sub acela-și unghi cu care a ieșit din țavă, dar în aier își pierde din înțală și-și mărește unghiul, decî micșurează bătaiea și lățimea zonei primejdioase. Pentru că rezistența aierului ie proporțională cu suprafața secțiuneî transversale a glonțului, ie văzut că din două glonțuri tot una de grele acela va fi mai bun, adecă mai primejdios, care va fi mai subțire; iar dacă vom reduce și greutatea așa ca să remîie tot lungimea veche, atunci fiind aceea-și cîtime de pulbere în cartuș glonțul va căpăta mai mare răpegiune și decî zona primejdioasă va fi mai mare. Puterea de străbaterie remîne destul de mare și așa. Apoi cu cât parabola ie mai lățită cu atita ie mai ușor de nemerit țelul. Acestea sînt foloasele ce le are glonțul de calibru mai mic și tot o dată cartușul reducîndu-se de la 42 la 18 de grame, soldatul poate purta 50% mai multe de cât de altele; iar pușca de la 4 1/2 chilograme scade la 4.

Dar sînt și părți rele la puștile cu calibru mic. Înainte de

toate, lungimea glonțului. Se știe că din pricina glonțurilor lungi s'a început a se face puște cu ghevint, adecă sucite în jurul osiei lor, pentru că dacă glonțul nu iese silit să se învîrtească în jurul osiei sale de lungime are tendința de-a se îndoi cu vârful spre pămînt și decî pierde din înălțime. Cu cît iese glonțul mai lung, cu atîta trebuie să se rotească mai îute în jurul osiei și aceasta să fie mai tare sucită și iese și primejdie ca nu cum-vă glonțul să nu mai fie samă de ghevint, ci, să meargă drept și decî să iese cu puțină înălțime și să mînjască urit țava. Sînt siliți decî să întrebuinteze cartușe de plumb învăluite într'o mantă de aramă, de oțel ori de alamă. Se pretinde că asemenea gloanțe sfarmă mai tare și nu-s așa de primejdioase rănele ce fac, de oare-ce plumbul nu se poate deformă și decî complică rănele ba une-ori chiar să le otrăvească; dar asemenea glonți se fac mai greu și-s mai scumpi.

Apoi fabricarea țevilor de calibru mai mic și mai mult curățirea lor nu-î lucru ușor; și dacă împușcăm des iese primejdie să nu se murdărească țava așa de reu în cît să strice la împușcat. Decî, puștile cu calibru de 8 milimetri n'au de-ajuns foloase, pe cîtă vreme nu se va afla o pulbere care să facă mai puțin fum și cenușă. Pulberii de acestea sînt multe, dar nici una n'a fost de-ajuns de experimentată, dacă în adevăr poate înlocui cu folos pe cea de a-zî.

Dar totu-și numai din toate cele spuse nu se vede de ce n'au introdus și Germanii pușca de 8 milimetri. Ni se răspunde că autoritățile însemnate nu privesc încă hotărît dezlegată chestia calibrului și a pulberii, și că pe atuncia nu iese încă un mecanism bun pentru calibrul mic și că a trebuit să se mulțamească de-o cam dată cu atîta. Se mai spune la ureche, că introducerea grabnică și ne așteptată a puștei cu repetiție în Germania a împiedecat un război european. Mai de crezut iese înse că nu-î vorba de nici o „pușcă politică sau diplomatică“ și că pricina adevărată iese că pușca germană ajunge complet pentru a îndeplini menirea ce au puștile cu repetiție în război, adecă nu de

a cheltui muniție în zădar, ci de-a putea la nevoie ataca pe dușman cu salve nemicitoare.

* * *

Se știe că'n timpurile din urmă și artileria și-a dat toate silințele pentru a avea tunuri cu împușcătura răpede. Dintru'ntăiu s'a făcut cercare cu mai multe țevii de tun unite împreună așa că pentru încărcat și dat foc aveau un singur mecanism ; se reuși chiar a face tunuri după sistemul revolverelor, adică numai cu o singură țevie. Asemenea tunuri-revolvere construite de Hotchkisz, Nordenfelt, & se întrebuințază în marină, dar se construiesc numai de calibru mic ; înse încercările lui Krupp au dovedit că și la cele mai mari tunuri de câmp se poate mări răpegiunea tragerii, mai întâiu prin simplificarea mecanismului încărcării și prin unirea încărcăturii într'un cartuș cu glonțul ca și la puști. Ieste înse greutate pentru transport, căci învâlișurile de metal ale cartușelor de tun îs grele.

Hiram Maxim, un american, a apucat pe altă cale și a născocit mitraileuza automatică. Iel a avut ideea minunată de-a întrebuința puterea izbiturei îndăret ce are loc cînd slobozim tunul și a făcut'o să lucreze asupra unui mecanism care azvîrle cartușa cea deșartă, aduce alta la loc și-î dă foc &. Țava o ține rece pri'ntr'un curent de apă și tot prin ajutoriul apei se pune în mișcare și celălalt mecanism. Cartușele sînt cusute pe-o șușeniță de pînză și tunariul n'are altă treabă de cît să puie capătul acestei șușenițe cu întăiu cartuș la locul cuvenit și să i dea foc, de-acolô înaintea tunul lucrează singur și trage rînd pe rînd toate cartușele. Tunul trage 600 de focuri pe minută, dar poate, după voiea tunariului, să tragă și mai puține, pentru acest scop n'are tunariul de cît să sucească un cucuș până la numărul dorit.

S'a așteptat de la această mașină să facă o revoluție în arta militară, înse toate aceste închipuirî până acuma nu s'au îndeplinit. Această mitraileuză, pentru că poate fi ridicată și plecată, precum și întoarsă spre toate părțile, îe foarte bună la apărare de locuri strimte și poate aduce mult folos infanteriei.

Foarte însemnată îeste și schimbarea ce s'a făcut în privința

boambelor explozive și din această pricină artileria și felii fortificațiilor tind să se schimbe cu desăvîrșire.

Multă vreme se îngrijiră de-a mări puterea boambelor, făcîndu-le din ce în ce mai mari. Acuma înse s'a ajuns pe această cale la un punct de la care nu mai iese chip de mers mai departe. Să vadă cine-vă tunurile uriașe comandate de curînd de guvernul italian la fabrica lui Krupp. Cel mai greu din Țele cîntărește 143,000 de chilograme (143 de tone) și poate cine-vă să-și închipuie cît de greu de mînut trebuie să fie asemenea monstru, ne mai vorbind și de costul fie-cărei încărcături. Deși cînd iese vorba de lucruri militare nu se face economie, dar mai iese de luat aminte că și aceste boambe tot nu pot sparge tablele de schijă ale lui Gruson.

Cît iese vorba despre calibrul nu mai iese chip și nici folos de mers înainte; progresul trebuie să se facă în alte direcții, anume prin întrebuițarea de boambe explozive de calibrul mic în locul boambelor pline și mari cari nu fac efect de ajuns. Boambe explozive sînt întrebuițate de mult, dar tehnica modernă a războiului a pus și în privința acestora probleme cari multă vreme s'au părut peste putință de dezlegat. Industria materiilor explozive, care în Germania iese una din cele mai însemnate din lume, nu dă nemişcat explozive nouă și puternice, dar pentru război puține se potrivesc.

Sînt trei felii de materie explozive, a nime: *fulminante* *brizante* (sfărmătoare) și *balistice* sau *impulzive*. Cele dintăi, între cari se află *fulminantul de mercuriū*, explodează așa de ușor și așa de tare în urma celei mai slabe ciocniri sau lovituri în cît se pot întrebuița numai în cîte puțină cătime pentru a aprinde alte materii explozive cari n'ar face explozie în urma unei lovituri nu tocmai tari; din acestea se face materia care dă foc cartușului, tot de acestea se întrebuițau și în petițele vechi. Explozivele brizante sînt mai slabe de cît cele dintăi, dar tot nu pot fi întrebuițate pentru încărcat cartușele, căci așa de ție explodează în cît sfarmă țava tunului sau a puștei în loc de-a

împinge glonțul. Acestea se întrebuițază la sfărmat stînci etc. căci cu cît se preface materia explozivă mai înte în gaz cu atîta sfarmă și zdrobește mai tare. Pentru a lucră ca impulsivă, ca împingătoare, materia explozivă trebuie să se prefacă mai încet în gazuri și puterea gazurilor să meargă crescînd treptat și să ajungă la toată puterea cînd glonțul sau ghîuleaua va fi aproape de a ieși din țavă. Pulberea de pușcă, amestec bine cunoscut de salitră, pufoasă, și cărbune, are însușirea peste măsură de prețioasă, de-a putea lucră și ca impulsivă și ca brizantă, cînd îi foarte fină arde înte și lucrează ca brizantă, iar cînd ie în bucățele prizmatice sau în formă de halicuri, așa în cît arde încet, se întrebuițază ca impulsivă. Din toate materiile explozive nici una n'a putut până acuma să ie locul pulberii de pușcă în întrebuițările balistice. Cînd s'a descoperit fulmicotonul (bumbacul exploziv, care se face prin lucrarea acidului azotic asupra bumbacului) s'a crezut că s'a sfîrșit rolul pulberii; mai ales în Austria s'a lucră în delung și cu mult zel pentru a face cartușe cu fulmicoton, dar a-zî și fulmicotonul ie părăsit; numai în Anglia se mai întrebuițază cartușe de vînat împlute cu fulmicoton.

Pentru a umplea boabele explozive, până de curînd, s'a întrebuițat pulberea de pușcă. Sînt două feluri de boabe explozive: cele cari trebuie să facă explozie la cîțiva metri de a supra pămîntului—contra oamenilor—acestea se numesc șrapnele după născocitorul lor *Shrapnel*; cele cari trebuie să explodeze cînd lovesc într'un zidiu etc. sau după ce au intrat într'însul, acestea se numesc granate. Șrapnelurile au un fitil pus la partea di'ndăret și care se aprinde di'ntăi și peste un timp hotărit facesă explodeze boamba și, dacă se prubulește după depărtarea la care se află dușmanii, atunci explozia se întîmplă tocmai la vreme ca să-i omoare. Di'mpotrivă granatele trebuie să aibă un mecanism care să producă explozia cînd boamba se izbește de obstacol sau după ce străbate în iel. Pentru ca șrapnele să ucidă cît pe mai mulți trebuie să se sfarme în bucățele numeroase și puterea prafului de pușcă ie îndestulătoare. Pentru granate înse se simte ne-

voie de un exploziv mai puternic. Gruson a încercat la Buckau mai întâi cu praf de pușcă comprimat, apoi cu discuri de bambac exploziv, cu dinamită, cu nitrogelatină etc.

Dar a dat peste o greutate mare. Sus numitele materii au destulă putere, dar is așa de simțitoare în cât explodează în vreme ce se freacă boamba de părășii țeviei, adesea chiar prin izbitura prafului de pușcă și din această pricină s'au întâmplat grozave explozii de tunuri.

Fiind-că problema se părea aproape insolubilă, au încercat a găsi alte mijloace. Pentru a scăpa de izbitura ce se produce când ȳea foc praful, l'au înlocuit prin așer comprimat; adecă au reînviat pușca veche cu așer comprimat, dar uriașă. Ast-feliu de tunuri au fost încercate în anul 1885 în Statele-Unite în fortul Lafayette, care apără portul New-Yorkulu. Născocitoriul, locotenentul Zalinski, crede că va putea să sfarme cu boambele sale încărcate cu 45 de chilograme de dinamită cele mai bine înzelate vapoare. Negreșit așa ar fi, dar ȳe vorba de vor ajunge aceste boambe până la vapoare! Deși uriașe, tunurile încărcate cu așer nu bat departe și decī nu pot să fie de vre-un folos împotriva tunurilor de pe vapoarele de război, cari pot cu ușurință sfărma mai întâi fortul și tunurile lui Zalinski și apoi să se apropie de port.

Dar n'avem nevoie de tunuri încărcate cu așer, căci s'a aflat mijloc de-a face ca *materia explozivă să se formeze în boambă după ce aceasta ȳese din tun*. Se știe că multe materii explozive sînt un amestec din două materii neexplozive; decī n'avem de cît să punem amîndouă materiile în cîte un vas deosebit și pe amîndouă să le închidem în lăuntru boambe și să luăm măsurī ca amestecul să se facă în timpul mersului boambe prin așer. Pentru realizarea acestei idei au luat patente Gruson, Hellhoff și alții. Vasele ce cuprind materiile ce au a se amesteca sînt de sticlă sau de porțelan; volumele lor stau în proporția cerută pentru formarea materiei explozive, și sînt fixate în lăuntru boambe prin legături de cauciuc sau de pîslă așa ca să nu fie nici o

primejdie la transportarea boambelor, și de asemenea se ȳeau măsuri ca vasele să se sfarme prin cȳocnire la ȳeșirea din tun; printrotirea boambeii în vremea mișcării se amestecă materiile și explozia se întimplă ori prin izbirea de vre-un obstacol (ca la granate) ori prin vre-un mecanism de feliul celor de la șrapnele. Ar fi prea mult să înșir aice toate materiile întrebuintate; voiă spune deci numai că boambele lui Hellhoff sũ umplute cu acid azotic și cu nitrobenzină.

Maĩ ȳeste și alt sistem deosebit întru cȳt-vă, al lui Hayes și Ducanson din Washington. Aceștia nu întrebuintază vase de stecă sau de porțelan, ci pun materiile din amestecul cărora are a se produce explozivul în donă camere deosebite în launtruľ bombeii; camerele comunică prin elape, cari se deschid prin puterea centrifugală în timpul mișcării prin aer. Dar pare lucru supus la îndoeală. Gruson arată că a aflat mijloace de a face granate cari să facă explozie cȳnd lovesc în țel și altele cari să explodeze după ce au străbatut în obstacol. Granatele cu menilită întrebuintate în Franțea trebuie să fie tot de acestea, dar după veștile date de ziare nu se știe nemiică hotărīt în această privință.

Lucrarea acestor „torpeduri balistice”—le maĩ zice și așa acestor bombe—ȳeste firește îngrozitoare; chiar și acele clădiri cari până acuma se păreau în stare a se împotrivi loviturilor a ori ce boambe, nu maĩ pot să nu se sfarme. Totuși se pare că și boambele cu melinit și helhofit au vre un elenciũ, căci în Germaniea se pare că le-au părăsit și acuma se fac încercări din nou cu discuri de bumbac fulminant, cari nu se apriude prin cȳocnire; aceste discuri le păstrează și transportează în vase de aramă și le țin umede și le pun numai înnainte de a încercă tunul în boambă. Explozia se face priñt'uu mecanism. Se zice că boambele ast-felũ încercate sũt așa de puternice în cȳt maĩ nu maĩ ȳeste nevoie de tunuri cu calibru mare; se spune că o bombardare de 10 până la 12 ceasuri cu tunuri de cȳmp cu calibru de 8—9 centimetri poate sfărma ori-ce întăritură clădită după sistemele acuma întrebuintate.

Față cu puterea groznică a artileriei moderne specialiști însemnați au aretat părerea că întăririle au ajuns cu desăvîrșire fără de folos și că peste scurt timp vor ieși din întrebuințare. Și în Franția s'au dat pe față păreri de a înceta cu clădirea de forturi care ie așa de costisitoare. Firește că și Franția și Germania se silesc a-și întări boltele întăriturilor lor prin construcții cu ciment și prin acopereminturi cu pământ cît mai groase; dar ie lucru văzut că trebuie să se facă numai un pas în artilerie pe calea urmată până acuma și toate aceste silinți de a întări boltele vor fi cu desăvîrșire zădarnice. Comandantul francez Mougini deamună un sistem de întărituri cu desăvîrșire sigur în potriua boambelor și deci peste puțină de sfărmat. Sînt două materiale cari până acuma au aretat cea mai mare rezistență la cele mai tari tunuri moderne, și anume tablele de schijă întrebuințate pentru înzelat corăbiile de război și betonul cu ciment bine pregătit. Temelia sistemului ieste fortul, care după Mougini constă dintr'un bloc de ciment, foarte puțin ridicat de-asupra terenului, în cari sînt construite turnuri înzelate și innarmate cu tunuri mitraileoze și înzestrate cu alte aparate pentru a lumina și observă împrejurările terenului. De desubt într'o boltă cu totul sigură înpotriua boambelor să stea mașinele, cari să dea vieață și mișcare acestui colos mort; garnisoana ie foarte mică și are mai ales de ținut în lucrare aceste mașini și deci constă mai mult din ingineri și mașiniști, de cît din soldați. Ca și în încăperile căldărilor și a tunurilor de pe corăbiile cele mari de război, nu se va putea stă nici în acestea fără de ventilație artificială. Un șir de asemenea forturi, la depărtări potrivite înșirate pe o linie închisă și legate prin o ridicătură slabă, formează întăriturile lui Mongini. Pentru a le apăra mai sînt îndăretul lor două linii de drum de fier; pe acestea îmblă un număr de tunuri mobile, cari nu pot fi lovite ușor de bombele dușmane, mai ales că pot să se rîdice numai cînd au a lovi și apoi se pleacă. În cărcarea, ba chiar și ținerea cu aceste tunuri se face după metoda indirectă, pe cînd sînt la adăpost, plecate, adecă în poziția cînd sînt ascunse și nu pot fi luate ca țel.

(va urma)

Tradus de ȘTEFAN VASILIU.

CRONICĂ ȘTIINȚIFICĂ

Erupțiunea vulcanului Krakatoa

Am vorbit în unul din anii trecuți ai revistei acesteia despre erupțiunea vulcanului Krakatoa cu prilejul teoriilor făurite de învățați pentru a ne explica lumina roșă, ce se arătă pe ceriū după apusul soarelui în vremea aceea.

Acuma peste cinci ani, căci erupțiunea s'a întâmplat în August 1883, s'au publicat în sfârșit cercetările comisiunei engleze asupra acestei uriașe și fără de păreche erupțiunii. Volumul publicat cuprinde 500 de pagine. În numărul de la 24 Noembrie st. n. 1888 al ziarului „Wochenblatt der New-Yorker Volkszeitung“ aflăm pe scurt încheierile la cari au ajuns membrii comisiunei engleze. Din pricina însemnătăței lor le vom face cunoscute și cetitorilor noștri, pentru a complectă amănuntele date mai înainte.

Iată mai întâiu însemnătatea erupției, cât ie vorba de pierderea de vieți de om: s'a dovedit că din pricina iei au murit 27,000 de oameni.

După cercetările profesorului Iudd, Krakatoa se află în mijlocul unei regiuni cunoscute ca patria cea mai mare de erupțiuni vulcanice. Se pare că pe acolo a fost un munte vulcanic uriaș și că insulele de azi sînt numai remășițe nefinsemnate. În luna lui Maiu din anul 1883 început erupția lui Krakatoa, dar și în anii

trecuți nu stătuse liniștit. Puterea cea mai mare a erupției fu în luna lui August.

Profesorul Iudd cercetă cutremurul cășunat de Krakatoa. Cu prilejul acesta, profesorul Iudd caută să dovedească netemeinicia teoriei care socotea că apa de mare sau și alt-feliu de apă străbătând în pământ ar avea mare înriurire chimică asupra păturilor adânci și că amestecându-se cu lava pricinuește explozia vulcanică. Profesorul Iudd arată că apa a venit în atingere cu lava lui Krakatoa și că n'a lucrat chimicește nici nu s'a amestecat cu dînsa, ci numai a recit'o și a îmbrăcat'o mai răpede cu scoarță țear gazurile ce se aflau în lavă, după ce s'au grămădit destul au pricinuit explozia. Ie lucru neînțeles cum un profesor mare ca Iudd se apucă de combătut o teorie despre care se vede că habar n'are. Teoria pomenită ne spune că apa supusă *la uriașă apăsare* lucrează pe de-o parte chimicește, țear pe de altă parte se amestecă desăvîrșit cu lava; apa înfierbîntată la cîte-vă sute de grade se preface în materie explozibilă, *adecă se preface răpede din liquidă în gazoasă*, pe dată ce încetează apăsarea la care ie supusă. Dl Iudd ar fi putut cunoaște experiențele lui Bunsen pentru explicarea geyzerurilor și amestecul explozibil de pucioasă topită și de apă cu care se pot imita în totul fenomenele vulcanice. (Despre aceste fenomene vezi mai pe larg în amîndouă Geologiile de I. Nădejde și în cartea lui Fuchs: „Vulcani și cutremure de pământ“). Experiența făcută cu Krakatoa n'are nemic de împărțit cu teoria pe care Iudd își închipuie că o combate, tocmai pentru că ȳea a avut loc sub apăsarea numai a unei singure atmosfere.

În ziua de 27 August culmea exploziei fu la 10 ceasuri demineată.

După cercetările căpitanului Wharton erupțiunea a scos din lăuntru insulei la 200,000 de picioare cubice de materie! Și această materie fu aruncată la 12 și chiar la 23 de mile englezești.

Marea a avut un val nalt de 50 de picioare, a năvălit asupra uscatului și a tîrît în adîncuri la 37,000 de oameni. Această

turburare a mării s'a simțit până în canalul la Manche, la capul Horn (sudul Americii) și până la insula Maurițiu!

Prin cercetările generalului Stachey s'a dovedit că turburările pricinuite în aer prin izbirea erupției s'au întins de șapte ori în jurul pământului și numai după această călătorie s'au trecut. Turburarea s'a înregistrat la observatoriul din Greenwich 15 ceasuri și 45 de minute după clipa exploziei. Înțeleala propagării acestei turburări aeriene fu aproape de o potrivă cu a sunetului (la 300 de metri pe secundă). Vuiețelul exploziei nu se simți până la așa depărtări ca al schimbării de densitate, dar se auzi din jur în jur, până la depărtare de 2000 de mile engleze, ba chiar în insula Maurițiu, la 3000 de mile, se auzi ca bubuitul unui tun mare, dar depărtat.

Dar partea cea mai mare din carte se îndeletnicește cu cercetările lui Rollo Russell și Douglas Archibald despre fenomenele optice. Luminele roșe de la apusul soarelui s'au observat, cum se știe, lungă vreme după explozie. Numai în părțile ecuatoriale s'a observat că soarele și luna se vedeau verzi, albaștri, argintii și așchii. Pricina acestui fenomen a fost negura care s'a ridicat din Krakatoa și care în parte țera alcătuită din firișoare de pulbere umedă, în parte din pulbere uscată și din aburi. Negura fu mînată mai ales spre apus. Spectroscopul dovedi că nu țera alcătuită din părți liquide, ci din părți solide (ghîeață și pulbere), cari alcătueau un nor. Acest nor înainta spre apus cu înțeleala de 73 de mile engleze pe ceas și tot o dată se lăți spre miezãnoapte și miezã-zii, tot rãrindu-se și subțindu-se. Peste șese săptămîni alcătui în jurul pãmîntului ca o încingãtoare completã de la 20 grade lãțime nordicã pãnã la 45 lãțime sudicã. După Douglas Archibald înãlțimea acestui nor se sui maximum la 121,000 de picioare engleze în August și la 64,000 în Ianuarie; dar chiar luînd socotelele minimale avem 104,000 în August și 54,000 în Ianuarie. Pãrticelele cãzurã încet încet pe pãmînt și pe la Aprilie 1884 cãzuserã cele mai mari; dar cele mai mici remaserã mai departe și lucrãrã și mai tare asupra luminei soarelui etc. Pãnã

În lunele de iarnă ale anului 1884 și 1885 se putură observa asemenea luminii roșe și tocmai în anul 1886 încetă fenomenul cu totul.

Ieste de notat înse că fenomenul s'a observat și în regiunile noastre, deși la o lățime nordică de peste 40 de grade.

* * *

Cum pot naufragații să nu moară de foame.

În ședința de la 17 Decembrie 1888 st. n. a academiilor de științe din Paris s'a primit lămuriri în privința cercetărilor făcute de prințul Albert de Monaco, în călătoria sa științifică pe corabia „Rîndunica“ (în anii 1885, 1886, 1887 și 1888). Din aceste cercetări iese că naufragații, n'ar avea teamă de-a muri de foame în regiunea ce se întinde până la 600 de leghe spre vestul și sud-vestul Europei, dacă ar avea în luntrea lor cite-vă mreje foarte simple pentru a păscui pești și alte animale de marea. (*Le Temps* Joi 20 Dec. 1888).

Cite nenorociri n'ar fi fost înlăturate, dacă s'ar fi avut grijă să fie în fie-care luntre de pe lângă corăbiile unelte de pescuit!

* * *

Chirurgia cerebrală

Chirurgia modernă nu mai cunoaște acumă pîedeci. Se știe că, mai ales după descoperirea metodei antiseptice de către Lister, chirurgii au îndrăznit a face operații despre cari altă dată nici prin minte nu le-ar fi trecut. Ast-feliu se deschide pîntecele și se scot chisturile ovariene, se deschide stomahul și se taie părți bolnave dintr'însul și apoi se coase la loc, se pot scoate articulații întregi (de pildă articulația cotului ori a genunchiului), sînt ca-

zuri reușite, cînd s'au scos de la femeii matricea și ovarele, dacă operațiile au fost făcute cu îngrijire în atmosferă curățită de tot felul de microbi prin stropire sistematică cu substanțe antiseptice (acid fenic &). Tot asemenea de pe la 1850 în coace, începînd cu chirurgical francez Dupuytren, s'a început a se deschide craniul și a se lucra cu scalpul chiar în creeri. După profesorul Bergmann operațiile se cer mai ales în următoarele boale: la tumorii ale materiei cerebrale, buboale cu punoiu și epilepsie. Deși cu greutate, dar se poate cunoaște acuma de pe felul boalei, dacă ie pricinuită de o tumoare ori de un absces și a nume în ce parte a creierilor se află iel; deci știe hirurgul unde trebuie să taie craniul pentru a nemeri la pricina boalei. S'a reușit foarte adesea tîmădui boale grele prin îndepărtarea unei tumori sau prin spargerea și curățirea unui absces din creeri. Cît despre epilepsie s'a dovedit de d-rul Jackson că epilepsia ie pricinuită de înbolnăvirea unor anumite circumvoluțiuni centrale ale creierilor și îndepărtînd prin operațiune hirurgică partea bolnavă s'a mîntuit bolnavul și de epilepsie. Se știe de asemenea că foarte adesea se pricinuesc boale nervoase din loviturii rele la cap. Se întîmplă că d'nr'o izbitură se rupe un os al craniului și apasă pe creeri; deschizînd acolo craniul și scoțînd acea parte de os care apasă — se tîmăduiește boala.

(*N. Y. Volkszeitung* 24 Nov. 1888).

* * *

Cît trăese cei ce beau și cît cei ce nu beau

Societatea medicală britanică (British Medical Asociation) a făcut cercetări în această privință și din clasificarea a 4234 de cazuri a ajuns la următoarea încheere.

Cei cari nu beau de loc băuturi spirtoase au ajuns până la vrîsta mijlocie de 51 de ani și cîte-vă luni; cei cari au fost de-

prinși a bea moderat, ajunseră la 63 de ani și ce-vă; cei cari beau fără pază, la 59 și vre-o 7 luni; cei cari beau zdravăn, fără a fi înse bețivi de profesie, la 57 de ani și 6 luni și în sfârșit bețivii desăvârșiți, la 52 de ani și 7 luni. Cum vedem rezultatul nu-i de loc după gustul celor ce se ridică atîta în potrivea băuturilor și îe de crezut că ar fi fost și mai zdrobitoriū, dacă s'ar fi ținut samă numai de cei ce beau, bere etc. și nu rachiurom, etc.

(N. Y. Volkszeitung. 24 Nov. 1888).

* * *

Microbul și otrava anghinei difterice.

În sfârșit se pare că microbul difteriei a fost descoperit și iel și prin urmare ne vom vedea mintuiți și de această îngrozitoare molimă care seceră și a secerat atîția copilași. Descoperirea a făcut'o Klebs încă din anul 1883 și în 1884 Loeffler a cultivat bacilul și a izbutit a produce difterie la hulubi, găini, iepuri de casă, cobrai, ungîndu-i în gît cu lîcid plin de bacili, se înțelege după ce le-a rînit membrana mucoasă. Dar Klebs, temîndu-se să nu fie vre-o greșală nu se rostî lămurit și stătea la îndoală. Pricinele cari-l opreau mai mult îerau: că nu putuse observă paralizii la animalele cari nu pîreau din difterea produsă, că aflase un bacil întocmai de aceștia în gura unui copil sănătos, pe urmă că în unele cazuri de difterie nu putuse reuși a află microbul.

Acuma în urmă Roux și Yersin publicară în „Annales de l'Institut Pasteur“ din 25 Dec. 1888 o lucrare din care urmează că în adevăr bacilul descoperit de Klebs și studiat de Loeffler îe bacilul difteriei. Acești cercetători franceji l'au aflat în toate cele 15 cazuri de difterie ce au studiat, apoi prin culturî l'au înmulțit și au înbolnăvit animale, Year cele ce auscăpat avură paralizii ca și cele observate la om după difterie.

Bacilul difteriei iese în formă de bastonaș tot așa de lung ca și al tuberculozei, dar mai grosuș. Se înmulțește foarte bine în serum solid de bou și mai ales dacă se pune în serum și o leacă de peptonă. În cazurile de difterie răpede părțile de pe de a supra ale membranelor false ce se formează sînt mai în întregime alcătuite din bacilii mici.

Roux și Yersin au aflat în culturile bacilului studiat și o otravă produsă de dînsul, care omoară animalele și le produce paralizii, fără de amestecul microbilor. Autorii observaseră că în organele bolnavilor de difterie nu se află microbi și se întrebau cum de la o înmulțire de microbi numai la un loc mărgenit se poate otrăvi organismul întreg fără să se respîndească microbii în ȋel. *Loeffler* și *Oertler* admiteau și ȋei că trebuie să se fi producînd o otravă, dar Roux și Yersin au izolat'o filtrînd culturile ca să deosebească microbii de ȋicid. Animalele cari mor din pricina injectărei de otravă de aceasta au în organe aceleași vătămări ca și cele ce mor de difterită.

Prin căldură otrava difterică își pierde puterea, ast-feliu ajunge să încălzim liquidul cel otrăvit timp de două ceasuri. De asemenea se pare că și așerul face să-și pċeardă această otravă puterile. Autorii cred că otrava trebuie să fie un feliu de diastază.

În curînd vor publică un memoriu în privința încercărilor de a deprinde animalele cu otrava difterică și decċ de a puteă să ne luptăm cu diftericia și să apărăm pe copii de dînsa, cum ȋi ferim de vărsat.

Ca staturċ practice pentru a împușină cazurile de difterie autorii spun că diftericia se dizvoltă mai ales pe membrane bolnave și de aceea chiar cele mai ușoare cazuri n'ar trebui nici o dată lăstate necăutate cu îngrijire. Cel mai bun antiseptic ȋe acidul fenic, de aceea se recomandă gargare cu apă fenicată nu numai în cazurile rele, dar și la anghinele simple ca pază împotriva primejdiei.

(După *Revue scientifique* No. 1, 5 Ianuarie 1889).

* * *

În privința producerii tuberculozei

Trudeau, un învățat francez, a făcut cercetări în privința rolului ce are așterul în dezvoltarea tuberculozei și a făcut pentru ea se lumină în această privință următoarea experiență, din care prevederile lui Brown-Sequard s'au adevărit cu desăvârșire.

Trudeau a luat 15 iepuri de casă și i-a împărțit în trei grupe de câte 5.

Grupa întâia a infectat-o cu bacilii de aș tuberculozei și a ținut-o într-o pivniță întunecoasă și umedă, hrănind-o foarte prost. Pe grupa a doua fără s-o infecteze a ținut-o într-o groapă, adâncă, acoperită cu pământ și a hrănit-o de asemenea prost. Pe grupa a treia a infectat-o cu bacilii de aș tuberculozei și a ținut-o la aș curat.

În timp de trei luni periră din grupa întâia patru iepuri de casă, al cincilea fu omorât și aflat bolnav de tuberculoză la plămîi și la alte organe. Iepurii din grupa a doua de și foarte slabi, după patru luni nu ierau de loc bolnavi. Din grupa a treia pieri de tuberculoză un iepure, ceialalți patru remaseră sănătoși și greutatea trupului crescuse și tăindu-i peste patru luni și căutându-i îi găsi deplin sănătoși.

De aice urmează că așterul curat are foarte mare rol în apărarea de tuberculoză și că animalele și decii și omul pot să reziste ușor la infecțiunea tuberculoasă dacă vor trăi în aș curat.

De aice iese de ce mare însemnatate iese ca locuințele întunecoase și fabricile reu așerisite, precum și atelierile și mai reu așerisite încă se nu mai fie ajutătoarele cele mai sirguitoare ale oftice.

(N. Y. Volkszeitung de la 25 Ian. 1889).

VERAX.

INDREPTARE

Pag. 440 strofa VII în loc de:

Și'n buruienişul abatut, să se cetească .

Și'n luminişul abătut.